SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

GODINA III
BROJ 25

Uredništvo: Francuska 7, tel. 28-098
Administracija: Francuska 5, tel 28-490

BEOGRAD, UTORAK 20 JUN 1950

LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO

PRIMERAK
3 DINARA

Nekoliko misli o kulturnim rubrikama naših dnevnih i nedeljnih listova

Ivan BRATKO

Kulturne rubrike u slovenačkoj štampi su u poređenju sa štampom nekih drugih naših republika i opširne i redovne. Pored ostalog, to je posledica nekakve tradicije još iz vremena stare Jugoslavije. Buržoazija, koja je bila sopstvenik i činilac koji je davao pravac protivnarodnim dnevnim listovima, htela je da bude »kulturna«, iskorišćavala je kulturne težnje, naročito kod inteligencije, zato da bi izvršila na nju što snažniji ideološki uticaj, da bi je vezali uz sebe, uz svoj ideološki krug, uz svoje stranačko glasilo, uz stranku.

Ako bismo hteli da u nekoliko reči okarakterišemo slabe strane današnjih kulturnih rubrika naših dnevnih listova, morali bismo najpre reći da u njima još žive stare »kulturne« naslage. Ne mislim pri tome samo na idejni momenat, o kome ćemo posebno govoriti, nego takođe na način uređivanja, izbor građe i način pisanja. Dotaknimo se samo načina pisanja pojedinih članaka i njihove namene. Kad npr. pisac članka tretira koncertnu priredbu, daje pozorišnu kritiku ili prikazuje izložbu likovne umetnosti, s pravom možemo očekivati da bude okrenut k masi savremenih čitalaca naše štampe i da se trudi da njima približi umetnička dela i priredbe o kojima je govor, da im pruži u što pristupačnijem obliku svu suštinsku, idejnu i umetničku sadržinu tih dela. Radi se o problemu popularizacije umetnosti (a isto tako i nauke), što, razume se, ne sme da se sroza na jevtinu vulgarizaciju. Takvih članaka već imamo u našoj štampi. Ali još je mnogo i takvih u kojima je pisac članka još uvek okrenut prema pozorišnom kritiču, pevaču ili drugom umetniku i ocenjuje ga nerazumljivim »stručnim« jezikom, koga obično ni stručnjaci ne razumeju, te ne vodi računa o širokim masama, kojima je namenjena dnevna štampa, čiji je zadatak, pored političkih i ekonomskih informacija i vaspitnog delovanja, dati stotinama hiljada graditelja socijalizma osnovno znanje, obaveštenost i vaspitanje u kulturnim pitanjima, dati im bar nešto malo o lepoti i istini naše kulturne izgradnje. Kasnije ćemo na primeru muzičke kritike osvetliti negativnu kritiku.

Stara štampa nije nikada imala takav velik i težak zadatak. Naprotiv: težila je da ograniči kulturu na uzan krug ljubitelja »lepe umetnosti«, na krug raznih stručnjaka, a masi da stavi do znanja da to nije za nju i da ona to ne razume. Često su, istina, pisali o kulturi u našim dnevnim listovima tako dosadno, prazno i učeno da su odvraćali mase od kulture. (A ujedno su pri tom rešavali svoje klikaške sporove koji su i tako bili poznati samo maloj grupi »izabranika«). Takvo pisanje je već godine 1910 izvanredno snažno žigosao Ivan Cankar, kad je kritikovao kritike o likovnoj umetnosti u »Slovenskom narodu«.[1]) Govoreći o tadašnjim recenzentima likovne umetnosti, Ivan Cankar je rekao: »Većinom ta gospoda nisu znala da je njihov posao samo posredovanje i da nemaju nikakvog prava da se popnu na katedru i da dele pouke umetnicima. Drznuli su se da poučavaju umetnike umesto da poučavaju publiku. Na taj način su rušili most između publike i umetnosti, umesto da ga šire i popravljaju.« Nažalost moramo reći da u našoj dnevnoj štampi još i danas nailazimo na članke koji su u mnogo čemu slični člancima iz starog vremena. Istina je da je pisati za mase najteže, ali stalno treba težiti k tome pravom cilju kulturnih rubrika dnevnih i nedeljnih listova. Te rubrike približuju nauku i umetnost narodu, one su nekakav most između kulturne izgradnje i onih koji dan za danom obavljaju hiljade drugih veoma potrebnih poslova u kancelarijama, u fabrikama i u polju, te hoće i s pravom zahtevaju da im dnevna štampa svetljuje put socijalističke izgradnje, kulturnom poprištu. Nemaju mnogo toga dela njihovih glava i ruku, i na vremena, zato teže za kratkim člancima koji će im pružiti osnovnu kulturno ideološku orijentaciju na našem književnom polju, u razvoju nauke, u filmu i pozorištu itd. itd. i pomagati im pri razvijanju zanimanja i ukusa za umetnost. Bio sam na konferenciji na kojoj su učestvovali mnogi mladi radnici, učitelji-kursisti, seoski momci koji su baš otslužili svoj kadrovski rok i drugi. U diskusiji je raspravljano i o kulturnim rubrikama naših listova. Čuo sam vrlo oštrih pitanja: Zašto naša štampa tako malo piše o školstvu? Zašto redovno ne zauzima stav prema najnovijim izvođenjima lake muzike u Ljubljani? Zašto je ocenjen taj pisac tako i tako; nama se čini da bi ga trebalo oceniti drugačije itd. itd. Upravo su iznenadila zdrava idejna oštrina i zahtevi s kojima su ocenjivali neke članke i kritikovali ih bez milosti.

Nekako ponajviše je zagledana sama u sebe i »nepristupačna«, i stručnjacima i masi, novinska kritika muzičkih nastupa. U nekim muzičkim kritikama nagomilani su katkada bombastični izrazi, koji se često ponavljaju, kao npr.: »široka izražajna linija« reproduktivca, »izrazom bogata, osećanjima široka i tehnički dovoljno zapletena« simfonija, »izrično oblikovanje« kompozitora, »izrazit smisao sa sadržajni izraz određenih stilova i kompozitora«, »orkestar nije ostvario sjaj i unutrašnju napetost«, »poput duge obojen blesak tela koje zvuči«, »parabolična razvojna njihanja« i slično. To su samo neke »slikovitosti izraza« »bezizraznog oblikovanja« koje sam sabrao uzgred i slučajno.[2]) Naročito je teško kada su takve ocene isprepletene još nekim »dijalektičkim«, »društveno-istoriskim« i drugim sličnim terminima. Muzički krugovi su jedinstveni u tome da su te kritike rđave, ali sve to traje već dugo vremena i još uvek naša štampa objavljuje takve kritike i — što je još teže — ne dobija od strane naših muzičkih krugova drugih, boljih kritika odnosno prikaza. Sa izložbama naše likovne umetnosti javnost je znatno bolje upoznata. Možda je to kod likovnih umetnosti lakše. Muzički časovi su bili častan izuzetak u muzici i dosta su pridoneli njenoj popularizaciji.

Na sličan način kao u muzici prolaze mimo mase ocene o glumi i profesionalnim pozorištima. Tamo se iz godine u godinu ponavljaju stereotipne reči:

»Gluma je bila izvedena sa tako živom i snažnom očiglednošću da ju je iscrpla do kraja«, »pokazala je mnogo stvaralačkog smisla«, »njegova gluma je bila potpuno na visini«, »njena uspela«, »njegova previše naivna«, »njena previše glasna«, njegova bi opet trebala da bude »nešto tiša, ali zato odlučnija« itd. itd.[3]) Obično su te ocene na kraju nekog literarnog prikaza igranog dela, koji je obično dobar. U svima je vidljivo da se više radi o pohvali i gestu kurtoazije glavnim kreacijama nego o udubljivanju u igru. Obično je teško da jedan autor ovlada i literarnom problematikom i problematikom glume. Zato bi, verovatno, najbolje odgovarali odvojeni prikazi stručnjaka.

Već je napred bilo govora o tome da bi u našoj dnevnoj i nedeljnoj štampi trebalo da se ogleda naše kulturno uzdizanje i da bi ta štampa trebalo da, prema svojim snagama, doprinosi tome uzdizanju. Kakvo je bilo stanje i perspektiva naše kulture pre tri godine? O tome je drug Kardelj govorio na prvom zasedanju Ustavotvorne skupštine L R S godine 1946:

»Na završetku, ja bih hteo da se dotaknem još problema izgradnje naše kulture i njenog odnosa po svim pitanjima o kojima sam napred govorio. Meni se čini, drugovi, da na ovom području mi najviše zaostajemo. Nigde nema toliko pokvarene vode, o kojoj sam malo pre govorio ,no baš na području naše kulture. Potrebno je da svi naši kulturni radnici do kraja shvate velike promene koje su nastale, a naročito velike zadatke koji stoje pred nama. Potrebno je da naša nauka napusti prašnjave kabinete i da postane pomoćnik i novator u izgradnji naše domovine i u socijalnom, ekonomskom i političkom vaspitanju našeg naroda. Ceo svet proživljuje sada ogroman tehnički napredak, koji će možda uneti sasvim nove elemente u proizvodne snage čovečanstva. Jasno je, da takva država kao što je naša, koja se nalazi u najvećem stvaralačkom poletu, ne sme da zaostaje u tom pogledu. I Savezna vlada i Vlada Narodne republike Slovenije već su dokazale i dokazaće i ubuduće da je razvoj naše nauke jedna od najvećih njihovih briga i naći će materijalna sredstva da zadovolje njezine potrebe. Ali treba provetriti naše naučne kabinete, povezati nauku sa produkcijom, sa narodom, preneti težište na one grane nauke od kojih ovisi uspeh naše glavne bitke, to jest bitke u proizvodnji. Meni se čini da mi u ovim stvarima jako zaostajemo, da je potrebno hitno otpočeti sa radom, kako bismo stigli ono što smo zakasnili.

Mnogo sličnog važi i za našu umetnost. Mi, doduše, nikako ne bismo hteli da tražimo od naših umetnika da rade po porudžbini, ali ovi bi morali da shvate šta se događa oko njih. Velika umetnost gleda napred u daljine budućnosti, otvara narodu perspektive. Nažalost veliki deo naše umetnosti tapka čak iza sadašnjosti i kadi zastarelim i preživelim idolima.

Takav položaj naše umetnosti svakako nije veran velikoj tradiciji naše književnosti koja je bila od Vodnika o Župančiča na svim istoriskim prekretnicama uvek u prvim redovima najnaprednije aktivnosti naroda. Doduše, ne mislim time da poričem veliki doprinos koji su dali naši kulturni radnici stvari našeg oslobođenja. Ali to nije dovoljno, treba ići dalje.

I tako bi čovek mogao da nastavi i dalje i da ukaže na velike slabosti u našem vaspitnom sistemu, u našoj publicistici, fiskulturi itd. itd.«

Kako je taj program bio izvođen, u kojoj meri je izveden, koliko nije, gde su teškoće, koji su glavni uspesi — sve bi se to moralo ogledati u što većoj meri u našoj štampi. Baš tako kao što bdiju oči naših masa nad »Litostrojem« i novim hidrocentralama, nad novim železnicama i putevima, nad novim brodogradilištima i izgradnjom stambenog prostora, tako isto hoće da bdiju nad našim kulturnim »gradnjama«. Istina je da su te »gradnje« složen proces koji nije uvek moguće uhvatiti u brojke i odrediti rokove kada treba da bude ispunjen, a ipak te »gradnje« opipljivo i neverovatnim tempom rastu pred našim očima. Kulturna petoletka, koja je izražena u gornjem citatu, petoletka oslobođenja duhovnih snaga naših naroda, u punom je toku. U nauci su nje ni rezultati najočigledniji, naročito na području povezivanja nauke sa produkcijom, manje u pogledu »socijalnog, ekonomskog i političkog vaspitanja naših masa«. Manje opipljivi, manje masovni su rezultati u umetnosti, ma da je umetnicima verovatno bila posvećena još veća pažnja. Na potpuno sličnu pojavu zaostajanja umetnosti (uprkos većoj pažnji) upozorava već Maksim Gorki g. 1932, ne pokazujući uzroke te pojave. Moguće je da taj proces nailazi u umetnosti na veće poteškoće, jer ne zahteva pre svega samo intelektualno, stručno i radno preusmeravanje, nego takođe, manje ili više, emocionalno i ideološko.

Da li su kulturne rubrike naših listove pratile u celini razvoj našeg kulturnog uzdizanja? Kod nekih listova se moglo zapaziti da posvećuju premalo pažnje baš onim granama koje je dignula i postavila u prvi plan naša socijalistička državnost (priodne nauke, sistem vaspitanja, arhitektura itd.). Još uvek su ponegde »favorizovane« one grane koje su nekada sačinjavale tradicionalan pojam kulture naroda bez svoje države, iskorišćavanog naroda. Posle čitanja kulturnih rubrika raznih listova ima čovek utisak da je najsvestranija »Mladina«. Tamo se pokazuje najviše smisla za novo i najmanje se ide starim kolosekom, a ipak se ne može reći da »Mladina« zanemaruje tradicionalna područja našeg kulturnog života. Među novim područjima »kulturnih rubrika« najpopularniji je film i kulturno masovni rad, no pri poslednjem se ne podvlači dovoljno borba za kvalitet, a to je već dugo vremena velika slabost kulturno masovnog rada kod nas.

Dovesti u sklad plan kulturnih rubrika sa stvarnom izgradnjom kulture naše socijalističke države i prevladati skrivene taloge starog shvatanja — to je jedan od važnih i neposrednih zadataka naše štampe.

• • •

Konačno nam preostaje još pitanje socijalističke idejnosti. Naš razvoj u kulturi ide u ovom razdoblju u duhu borbe za marksističko-lenjinistički temelj te kulture. Šta to konkretno znači? Protiv koga je uperena oštrica te borbe? Protiv naslaganog taloga starih shvatanja i protiv novog uticaja buržoaske ideologije? Protiv plačljivosti, individualizma i predrasuda malograđanstva, protiv, često skoro neuočljive »moći navike«? Sasvim sigurno. Naročito je »moć navike« u kulturi izvanredno velika, što smo baš ilustrovali na primeru preživele jednostranosti u nekim kulturnim rubrikama naših listova. Pored svega toga oštrica te borbe uperena je protiv novog revizionizma, protiv neopragmatizma rukovodilaca Sovjetskog Saveza. U nauci, umetnosti i literaturi danas je uslov napretka kritika dogmi, neistina i metoda toga revizionizma i njemu sličnih težnji u našoj stvarnosti. Koliko više sazreva u svesti masa u čitavom svetu saznanje o prednostima socijalizma pred kapitalizmom, toliko više raste i stupa u prvi plan značaj borbe protiv primitivizma i monopolizma u kulturi novog, socijalističkog društva. Ta kultura ne podnosi dogmatičnu okamenjenost, monopol i teror, ne podnosi »krutosti inkvizitora, koji brani neprikosnovenost dogmi i sistema« (Gorki). Takva mosfera je kao slana za »belu krizantemu« socijalističke kulture. U borbi naše Partije protiv zaostale, stagnirane forme socijalizma, u borbi za demokratski, slobodoljubivi socijalizam, ne otvaraju se novi vidici samo za bržu pobedu socijalizma u svetu, nego i za brži razvitak na svim područjima kulture. Pre svega, srušene su društveno-političke prepreke za razvoj kulture — klasno eksploatatorske (kao na Zapadu) i birokratsko kastinske (kao u Sovjetskom Savezu). Naš put znači renesansu moralnog i idejnog lika socijalizma. Opet je u njemu oslobođena večna težnja čovečanstva za upotpunjavanjem, za napretkom, za uvek novom istinom i novom lepotom. Naši ljudi su u toj borbi postali samosvesniji, promišljeniji, čvršće povezani međusobno. Polet duha je smeliji. U vatri borbe na dve strane naglo se razvija novi čovek.

Sve te činjenice trebalo bi da se odražavaju u našoj štampi, u kulturnim rubrikama. Borba za socijalističku idejnost u kulturi ima danas dve nerazdvojno povezane strane: borbu protiv buržoaske ideologije i borbu protiv pseudomarksističkih, besadržajnih fraza i dogmi, iza kojih se skriva neznanje i strah pred samostalnom, konkretnom, svestranom analizom. Borba na obe strane istovremeno —to je sadržina i put do socijalističke idejnosti u kulturi. Zadatak je: usvojiti i upotrebljavati principe naše kulturne politike, koje je na primeru nauke razvio drug Kardelj u svom znamenitom govoru na svečanom skupu Slovenačke akademije nauka decembra 1949 u Ljubljani. Ti principi su: sloboda mišljenja i diskusije, borba protiv pragmatističkih koncepcija o ulozi nauke, nauka služi samo istini i napretku, neprestano proveravanje teoretskih postavki u praksi.

Upuštati se u idejnu analizu naših kulturnih rubrika — to bi nas odvelo predaleko, preko okvira ovog članka. U tom slučaju ne bismo mogli da govorimo samo o napisanom, nego takođe i o tome šta nedostaje, gde bi bila potrebna borbena idejna diskusija, a zbog najrazličitijih slabosti nje nije bilo. Ograničićemo se na nekoliko konkretnih primera koji lepo govore kako je delikatna i odgovorna zadaća naših radnika u štampi.

U početku februara 1950 davan je u Ljubljani progresivni italijanski film »Krađa bicikla«, koji iskreno i izvanredno neposredno prikazuje svu neizmernu bedu i duhovnu zaostalost današnje posleratne Italije. Film je režirao poznati napredni italijanski režiser De Sika, koji pripada grupi tzvanih »novih realista«. Ta grupa je bila već u razdoblju od 1905—1923 godu pionirima italijanskog filma i prikazivala je na filmskom platnu bez ikvog ulepšavanja svu težinu tadašnjeg socijalnog i duhovnog pritiska na italijanske mase, naročito u Južnoj Italiji. S nastupom fašizma bilo je započeto delo nasilno prekinuto, a posle Drugog svetskog rata opet obnovljeno. Film »Krađa bicikla« bio je izrađen 1948, i dobio je niz međunarodnih priznanja. Radi njegove napredne sadržine bio je film (na zahtev katoličke crkve) otstranjen iz svih bioskopa u Italiji. Isto tako je nedavno zabranjen u SAD. Po svim tim podacima je očito kakvi su bili zadaci štampe i na-

(Nastavak na trećoj strani)

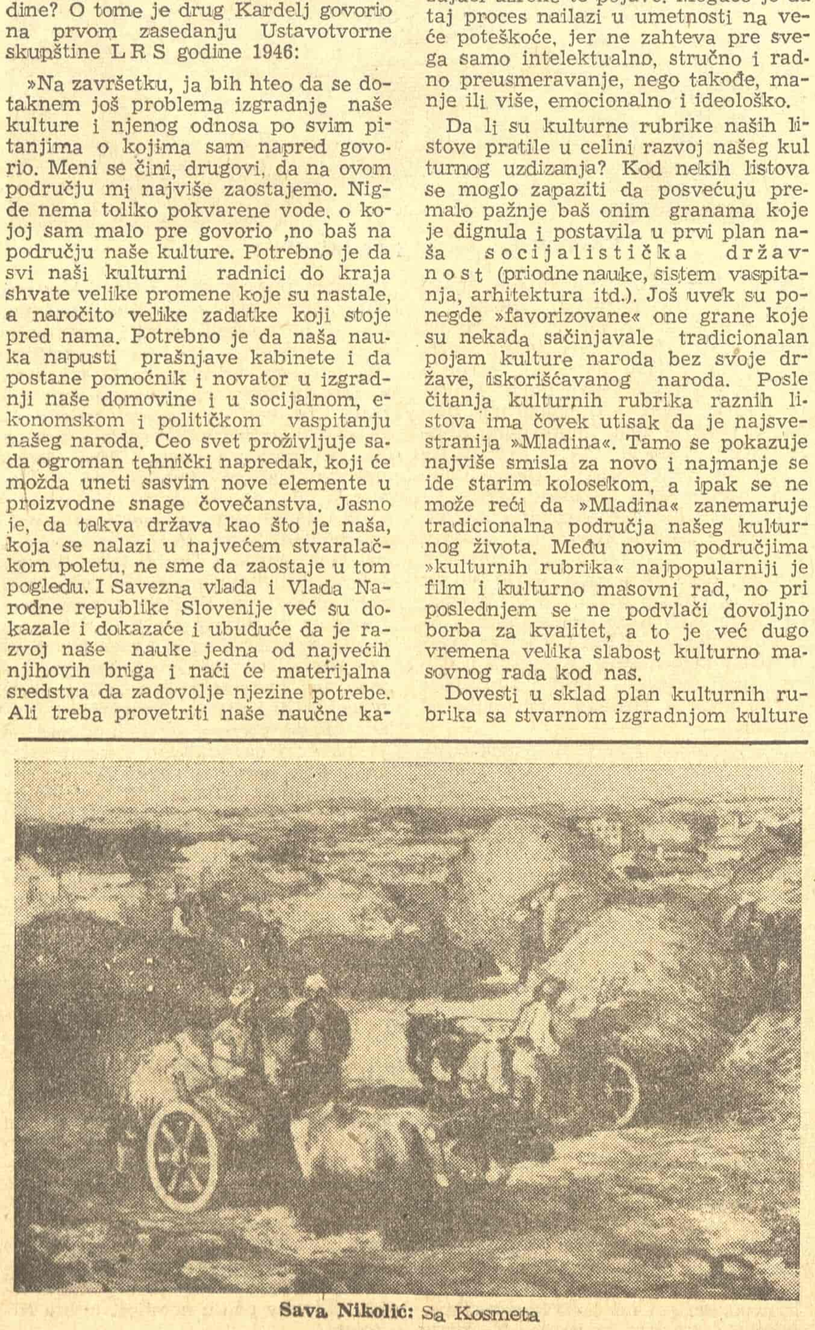

Sava Nikolić: Sa Kosmeta

Godišnjica smrti O. Župančiča i V. Nazora

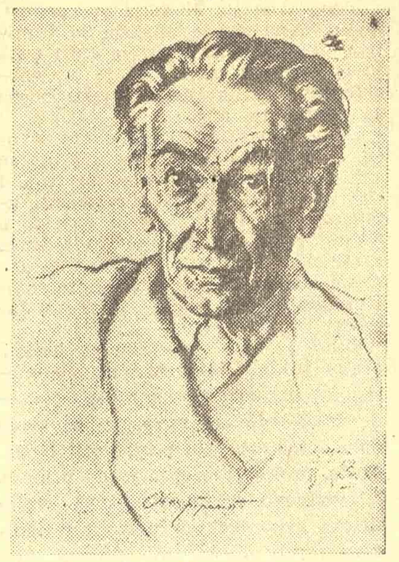

Oton Župančič

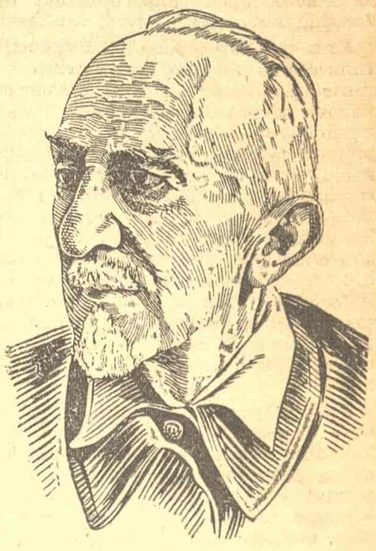

Vladimir Nazor

Maršalu Titu

Iz ničeg je stvorio vojsku i prožeo duhom je novim;
ko munja u ruci mu bje, što bljesne, ùdari, mine,
prisutna svuda ko zrak i nevidljiva kao vjetar.
Sve ljudske snove protka jahač na bijelome konju,
pred kojim se nadalèko dušmanske razmiču čete.

U miru gledamo sada njegov junački lik.
On neprestano snuje, i kada jednostavnom riječi
razjasni položaj naš, sadašnjost budućnošću stvori.
Oko njega, kao na zov, radni se okuplja narod,
u čvrste se vrsta brigade plamene mladosti roj.

»Kazuj, i čekić će naš da preuzme svaku ti riječ,
jeknut će zemljom svom, na istok je nosit i zapad,
budeć' posvuda vjeru u bolji život i svijet!«
(1947)

Oton ŽUPANČIČ

(Preveo G. Krklec)

Film o Otonu Župančiču

Odmah posle smrti Otona Župančiča »Triglav-film« u Ljubljani odlučio je da snimi dokumentarni film o velikom pesniku. Toj odluci je doprinela okolnjenica da je »Triglav-film« u svom arhivu već imao sačuvanog »živog« materijala o pesniku. Scenarij i režija filma povereni su književniku France Kosmaču. Po njegovom scenariju snimanje je otpočelo jesenas. Snimatelj Metod Badjura radio je do juna ove godine. Uskoro ćemo ovaj film videti u našim bioskopima.

Film počinje pojavom Moderne, snimcima stare Ljubljane iz tog perioda a zatim sledi Župančičev put na studije, u Beč, Pariz, Ljubljanu, Iz njegova kruga upoznajemo vajara Bernekera, kompozitora Lajovica, Ivana Cankara, slikara Jakopiča i druge. Pesnika vidimo, odnosno osećamo uz njegove zbirke, na prevodilačkom radu i raznim dužnostima koje je obavljao.

U umetničkoj stilizaciji Oslobodilačkog rata (slika Nikolaja Pirnata) ćućemo prvi put Župančičev glas iz godine 1941, kad je preko ljubljanskog radia recitovao svoj ratni poklič: »Veš, poet, svoj dolg?« On je i jedan od prvih koji pozdravlja partizane u oslobođenoj Ljubljani. I opet ga vidimo na radu, književnom i javnom, kad kao narodni poslanik i zatim pretsednik Narodne skupštine pomaže da se sprovede najdublji društveni prelom, naša Narodna revolucija. Recitacija stihova »Hodil po zemlji sem naši« prate divni snimci slovenačkih krajeva koje je Župančič naročito voleo i u starim godinama ponovno posećivao.

Nakon proslave pesnikove sedamdesetgodišnjice i odlikovanja kojima se velikom sinu odužila domovina, pratimo ga, na kraju, na njegovom večnanstvenom poslednjem putu. A da je pesnik ostao, da živi i dalje, režiser je pokazao naročitim montažnim sredstvima, kad se iza njegove posmrtne maske, preko njegovog bogatog književnog dela ponovno ukazuje njegovo živo, nasmejano lice.

Sjeni Vladimira Nazora

Ja ne znam kako zvijezde mru i trnu,
putanja kakva im je, kolik krug,
al znadem noć bez zvijezda, kobnu, crnu,
kad ostavi nas pjesnik, borac, drug.

O Nazore, još nije bilo vrijeme
da odeš od nas vječno smiren, tih;
da usta tvoja za navijek zanijeme,
kad bodrio tvoj borbeni nas stih.

Ti skidao si šaren-vela s laži,
na klevete uperio svoj luk,
ko melem mnogu ranu nam ublaži
pjesama tvojih ljekoviti zvuk.

Ti volio si svog maršala Tita
do zadnjeg daha, žarko, dušom svom,
i u tvom srcu nije bila skrita
ljubav za novi, još u gradnji, dom.

Ti širom pron'je slavu svoga roda,
i uzdignu visoko borbe čast,
i kad nam šiknu kao slap sloboda,
sred šikare si naše bio hrast.

Utva i Brundo, Veli Jože, Loda
na počinak te s nama prate lak,
poštapajuć se, u povorci hoda
sa pukom svojim dedek Kajbumščak.

Do poslednjeg svi pratimo te praga
uz tihu žalost i suzdržan plač,
al ostaje nam tvoja pjesma draga
ko barjak slave i pobjede mač.

Umuknut nikad ne će tvoja lira,
za vedrog jutra, ni u suton siv.
Na valu burnom i u luci mira
ti bit češ uz nas, vječno mlad i živ.
(1949)

Gustav KRKLEC

ČEHOSLOVAČKI INFORMBIROOVSKI »MIROTVORCI« NA DELU

Postoje razne mape sveta, političke, geografske a i druge. Ali, još niko nije došao na ideju da na mapi prikaže podelu sveta na blokove, na interesne sfere. Ova genijalna misao pala je na um jedino vatrenim propagatorima sovjetskog hegemonizma u socijalističkom svetu — rukovodiocima Čehoslovačke. U njihovoj mapi, išaranoj crvenom i zelenom bojom, svet je podeljen navodno na tabor mira i tabor ratnih huškača. Ustvari, ova mapa prikazuje prilično iskreno dokle se prostire sovjetska interesna sfera čiji centar — Moskva — je označen krugom u ogromnoj zvezdi kao specijalna svetska prestonica. Tekst ispod mape ubeđuje čitaoca da ona pretstavlja dokaz jačanja snaga mira. »Na čelu toga fronta stoji SSSR koji brani stvar mira i kvari apetit imperijalistima da započnu novi rat« — tvrdi taj tekst.

Kroz ove dve godine od Rezolucije Informbiroa mi smo već navikli na razne propagandističke i licemerne trikove sovjetskih mirotvoraca i njihovih glasnogovornika. Ali, ova mapa pretstavlja toliko bezočan propagandistički potez da mora da iznenadi istinske borce za mir, pogotovu i baš zbog toga što je taj potez došao iz Čehoslovačke. »Miroljubivi tabor«, odnosno sfera pod kontrolom SSSR-a, na njoj je označena crvenom bojom. Je li to boja crvene zastave socijalizma, zastave borbe za bolju sutrašnjicu, za istinski mir, za bratstvo naroda, za njihovu punu slobodu i ravnopravnost?

Pretpostavimo za trenutak da je to tako i uporedimo dela sovjetskih rukovodilaca i onih kojima oni rukovode sa principima ispisanim na ovoj zastavi. Put kojim oni idu, zaista je obeležen crvenom bojom. Ali, to nije boja borbene zastave naprednog čovečanstva. Njihov put obeležen je krvlju. Krvlju su poprskani zidovi zatvora u čehoslovačkom zatvoru u Brandisu nad Labom u kome je u mukama izdahnuo Dimitrije Dimitrijević. Mrlje krvi Josipa Plešea upile su se u pločnik ispred zgrade jednog drugog zatvora. Desetine naših građana leže po raznim zatvorima Čehoslovačke. Njihova sudbina je neizvesna. Jesu li i zidovi tih zatvora poprskani njihovom krvlju? Mi to ne znamo. Ali, znamo da su ruke onih koji pretenduju na to da budu smatrani za rukovodioce izgradnje socijalizma u Čehoslovačkoj, uprljane krvlju Dimitrija Dimitrijevića i Josipa Plešea. Zašto su oni ubijeni? Možda zato što su bili ratni huškači, imperijalistički agenti, ili nešto slično? Ne. Žrtve čehoslovačkih izvršioca »mirotvorne« politike SSSR-a pale su zato i samo zato što nisu hteli da postanu izdajnici svoje zemlje. Nisu to bili istaknuti političari. Mali, obični, ali pošteni ljudi čija bi imena ostala nepoznata, ušli su u istoriju kao neizbrisivo svedočanstvo o tome kuda vodi protivjugoslovenska politika SSSR-a i na kakav se nivo srozavaju njeni poslušni izvršioci.

Politička ubistva, istina, ne pretstavljaju nešto novo u međunarodnoj praksi. Ali, dosad se znalo samo za zločine koje su počinili eksponenti reakcionarnih, fašističkih režima prema pretstavnicima naprednih snaga. Sećamo se koliko su se naprednj ljudi Čehoslovačke, među njima i oni koji danas stoje na čelu čehoslovačke države i Partije, zgražavali nad surovim metodama primenjivanim u zloglasnoj beogradskoj Glavnjači, nad ubistvom sekretara Crvene pomoći Nešića koji je za vreme 6-januarske diktature bačen kroz prozor Uprave grada Beograda, sećamo se kako su ogorčeno i odlučno osuđivali bestijalne, nečovečne postupke jednog Vujkovića i ostalih slugu monarhofašističke diktature u staroj Jugoslaviji. A danas su organi čehoslovačkih vlasti nadmašili Vujkovića i prihvatili i sprovode metode Gestapoa. Mučenje, batinjanje, primenjivanje električne struje, kombinovano sa nagovaranjem na izdajstvo svoje zemlje i konačno umorstvo — sve to poznato je kako našim, tako i čehoslovačkim antifašistima koji su prošli kroz gestapovske zatvore.

Ali, kada te iste postupke, uobičajene u fašističkim zatvorima, primenjuju organi jedne socijalističke zemlje, prema građanima druge socijalističke zemlja, postavlja se pitanje u ime čega i u čijem interesu se to dešava. U ime i u interesu jačanja socijalizma, odbrane demokratskih tekovina i učvršćenja mira? Svakako ne. U svoje vreme, Hitler je u cilju vršenja diplomatskog pritiska na Čehoslovačku, kao jedno od sredstava iskoristio i represivne mere prema čehoslovačkim građanima u Nemačkoj. Danas se istim metodama i u istom cilju služe rukovodioci Čehoslovačke, zemlje koja hoće da bude smatrana za socijalističku i cenjena kao kulturna.

Čehoslovačka zaista ima duboke kulturne tradicije. A ne samo kulturne. Njena istorija protkana je borbom za nacionalnu slobodu, borbom protiv nasilja i ugnjetavanja, borbom za pobedu ideja humanizma. U njenom državnom grbu ispisane su reči »Istina pobeđuje«. Ova parola husitskog kralja Jiržia Podjebradskog, nastala u borbama protiv hegemonije katoličke crkve i feudalnog plemstva, postala je ideja vodilja stremljenja češkog naroda i njegovih istaknutih pretstavnika u borbi protiv austriskog apsolutizma i denacionalizacije, u borbi za nacionalni opstanak i slobodu. Ali narod Čehoslovačke koji se vekovima borio za svoju slobodu, nije je izvojevao sopstvenim snagama, iako je i u odlučujućem trenutku bio spreman za borbu. A to ne treba nikada smetnuti s uma. Na njegovom čelu nije bilo ljudi koji bi bili kadri da ga organizuju i predvode. Slobodu je Čehoslovačkoj donela Sovjetska armija na svojim bajonetima. A radni narod Čehoslovačke primoran je danas da plaća danak za svoje oslobođenje. Njegovi rukovodioci bacili su pod noge sva načela na kojima je sazidana njegova istorija, pogazili njegove demokratske, slobodarske tradicije i pokorili se surovom diktatu oslobodioca.

Vratimo se na čehoslovačku mapu na kojoj je crvenom bojom obeležena interesna sfera Sovjetskog Saveza. Čehoslovačka je na ovoj mapi obojena crveno — njeni rukovodioci i ovom prilikom priznaju da iza njihovih reči i iza njihovih dela stoji SSSR, da su samo poslušni izvršioci naloga iz Moskve. Ali, to niukoliko ne umanjuje njihovu odgovornost. Ta odgovornost ne može se sakriti nikakvim miroljubivim frazama, ma koliko one bile pompezne i bučne. Jer, na naličju tih fraza nalaze se njihova dela. A ona su u punoj oprečnosti sa njihovim miroljubivim fanfarama.

Pogledajmo malo lice i naličje »mirotvorne« delatnosti čehoslovačkih rukovodilaca.

Mapa je kašla 31 maja ove godine. Mesec dana ranije umoren je Dimitrije Dimitrijević. Njegova smrt pala je uoči Prvog maja koji je u Čehoslovačkoj proslavljen u znaku borbe za učvršćenje mira.

Dalje. Čehoslovački parlament usvojio je tzv. rezoluciju mira u kojoj se zahteva obustavljanje hladnog rata. I dok se ova »mirotvorna« rezolucija upućuje parlamentima svih država, u Čehoslovačkoj se, u duhu jedne druge rezolucije, zloglasne Rezolucije Informbiroa, svim snagama i svim sredstvima potpiruje hladni rat protiv Jugoslavije.

Čehoslovački pretstavnici koriste svaku priliku da u raznim međunarodnim organizacijama prospu vatrene fraze odbrani mira, da sa svom odlučnošću istupaju protiv ratnih huškača, protiv stvaranja ratne psihoze. Istovremeno, oni pune stranice svojih listova klevetničkim, huškačkim napisima protiv Jugoslavije, proganjaju i terorišu naše diplomatske pretstavnike, kršeći na taj način sve međunarodne propise, pružaju podršku i utočište izdajnicima naše zemlje, vrbuju naše građane za svoju obaveštajnu službu uperenu protiv Jugoslavije, a kada im to ne uspeva, hapse ih, muče i — ubijaju.

Radni narod Čehoslovačke ima danas prilike da uporeduje ove činjenice, da uporeduje i meri težinu reči i dela svojih rukovodilaca i njihovih naredbodavaca. Prolivena krv ne može se izbrisati. Njeni tragovi ostali su na zidovima i na pločniku ispred čehoslovačkih zatvora kao dokument jedne okrutne, beskrupulozne politike koja nema ničeg zajedničkog ni sa socijalizmom ni sa učvršćenjem mira u svetu. Češki narod ume da ceni i čuva uspomenu na prolivenu krv boraca za slobodu i istinu, boraca protiv nametanja tuđinske politike ugnjetavanja. Nasred Praga, u neposrednoj blizini spomenika Janu Husu na kome su isklesane njegove reči: »Govorite istinu, branite istinu, borite se za istinu sve do smrti«, obeleženo je spomen pločom još jedno mesto iz istorije češkog naroda za slobodu. To je mesto gde su posle katastrofalnog poraza češke vojske na Beloj Gori, austriski i nemački porobljivači pogubili vođe borbe češkog naroda protiv papske i germanske hegemonije. Danas je, u ime hegemonije jedne druge sile, u Čehoslovačkoj prolivena krv Dimitrija Dimitrijevića i Josipa Plešea koji takođe, zajedno sa svojim narodima, nisu hteli da se potčine diktatu i nasilju. Oni su se borili za pravo svog naroda, a ne samo svog, nego i naroda Čehoslovačke na samostalan život, na slobodu i ravnopravnost. Češki narod znaće da sačuva uspomenu i na njihovu nevino prolivenu krv.

Olga ĆOLIĆ

Izložba Delakroa, Koroa, Milea, Rusoa i Kurbea u Umetničkom muzeju u Beogradu

Momčilo STEVANOVIĆ

Posle jedne decenije koja nas razdvaja od najveće manifestacije francuske kulture na polju likovne umetnosti u Beogradu, od velike Izložbe francuskog slikarstva u XIX veku iz 1939 g., — događaja već zaboravljenog u oluji zbivanja koja su usledila, — jedna nova izložba, pripremljena u Francuskoj, kao uzvrat na izložbu našeg srednjeg veka, skreće nam ponovo pažnju na umetnost zemlje koja je preko dva stoleća zauzimala čelno mesto u likovnom stvaranju. Ona je obimom daleko manja od izložbe iz 1939 g.: na njoj je sjedinjeno svega dvadeset i pet uljanih slika i sedam crteža iz zbirki Luvra, Umetničkog muzeja grada Pariza, gradskih muzeja iz unutrašnjosti Francuske i privatnih kolekcija, ali po autoritetu imena i značaju pojedinih platna ona bi u svakoj prilici i svakoj sredini ustalasala svet znalaca i ljubitelja. Želja je bila, nadamo se, da kod nas i u najširoj publici posvedoči o zasluženom prestižu velike francuske slikarske epohe.

Gistav Kurbe (1853—1865): Portre filozofa Prudona i njegove dece

Delakroa i Kurbe, stožerne ličnosti romantizma i realizma, nosioci su izložbe. Koro i Mile sa po dva platna, Ruso sa jednim, upotpunjuju je. Na tih pet imena ograničili su se priređivači rezimirajući onaj prekretni period bujanja demokratskih snaga, od Julske revolucije do Pariske komune, preko koga se klasicizam Engrov i Davidov povezuje sa naturalizmom impresionista i Sezanom.

Prezentirajući izložbu, Žak Lasenj u predgovoru kataloga podvlači složeni lik francuske umetnosti u ovom razdoblju. Nasuprot uproščenoj karakteristici Kurbeovog savremenika i propagatora njegove umetnosti, kritičara Kastanjaria: da »klasično slikarstvo, zasnovano na posmatranju prirode kroz majstore grčke umetnosti i italijanske renesanse, biva smenjeno romantičarskim slikarstvom, koje prirodu potčinjava uobrazilji, ćudi i čuvstvu, a ovo opet naturalističkim, koje ne teži više za tim da stvara lepotu i da izražava ono što je osećajno, već pokušava da pruži sliku života« — pisac predgovora upozoruje na činjenice koje istinu čine složenijom od ovakve sheme. Romantičar Delakroa na pr. crpe svoje teme takođe iz najaktuelnijih zbivanja stvarnosti: rata za nezavisnost Grčke i pobune pariskog naroda; isto tako, pri pokušajima da staru tehniku produbi i preporodi, on anticipira otkriće impresionizma na polju formalne likovne problematike. Realista Kurbe, međutim, ostaje u ovom pogledu verniji tradiciji od njega dok, zajedno sa Mileom, u likovnoj koncepciji težaka, sejača i seljanki koje veju žito, unosi antičku maestetičnost. »Između svih ovih raznih struja postoje tesne veze i tanini prelazi što bi ova izložba baš i želela da istakne«. Neosporno, umetničko stvaranje ne da se u svojoj kompleksnosti obuhvatiti definicijama ma kako karakteristika bila oštra i oštro data. Nije li sam Kurbe u svom Manifestu iz 1855 g. odustao od definisanja pojma realizam? »Naziv realista nametnut mi je kao što je ljudima iz 1830 g. nametnut naziv romantičar. Nazivi nisu ni u jednom dobu dali tačan pojam o stvarima; da nije tako dela bi bila suvišna. Možda nije pogrešno verovati da najjača dela iz jedne epohe daju i najjasniju sliku o eposi.«

Akcentirajući veze i prožimanja između ovih raznih strujanja, predgovor nam samim tim nagoveštava jedan smišljen izbor dela koji je morao biti tim teži što je obim izložbe bio ovako skučen i što su, očigledno, transportne ili druge teškoće, dimenzije pojedinih dela, koja bi možda još rečitije potkrepila ovu tezu, a koja predgovor samo evocira, taj izbor još strože cenzurisale.

U ovakvoj postavci, Ežen Delakroa, pretstavljen je sa osam platna i dva crteža koji markiraju hronologiju njegovog stvaranja još od vremena prvih uspeha pa sve do 1859 g. **Turčin koji sedi,** jedna mala studija iz njegovog ateljea, ateljerski koncipirana, podseća nas na mladog Žerikoovog prijatelja, na već slavnog autora **Dantea i Virgilija, Hioskog pokolja,** čiju su lavlju šapu sagledali sad ne samo Tier i Gro, na majstora koji već sanja o **Sardanapalu** i koji bi hteo »da prekrije slikama celu jednu varoš.« Tigrovi iz Luvra — **mladi Tigar koji se igra sa svojom majkom** — ne evociraju uspomene: potres snage, varnica života, prosta lepota fakture i sloboda ruke koja ispisuje crne pruge po krznu ženke, govore neposredno o formatu **Don Žuanov brodolom,** — možda najprostija i najčudnovatija od svih kompozicija sa temom barke, nova je nota njegovog ogromnog registra: tamni kolorit, klopot teških, zelenih talasa o rebra barke, pučina pritisnuta natmurenim nebom, beznadežno prazna, crna linija horizonta i nema strava brodolomnika... »Sudbine su napisane, obeležene, pomešane i podeljene u tihom užasu...« U nešto starijoj **Svadbi u Maroku** od romantizma imamo samo ljubav prema Orijentu. Romantičarski istok paša i đaura gledan u distanci Igovih Orijentalki i sećanju na sjajne kostime Napoleonovih mameluka i spahija, posle kratkog putovanja u Maroko i Alžir iz 1832 g., dobio je jednu čisto realističnu notu.

Da nije one ogromne slikarske snage **Svadba** bi bila putnička zabeleška o igri čengije, o prigodnim običajima skoro etnografskog karaktera. Novo, sagledano afričko podneblje otvorilo je novi vidik svetlosti i boja. Platno nije rasvetljeno, kao nekad na **Hioskom pokolju** pod impresijom Konstejblovih slika, već živom istinom viđenom u samoj prirodi. Obilje kolorita, berliozovska punoća orkestracije, maksimalni intenzitet dominantnih akcenata: zelenog pervaza i crvenog grudnjaka sviračevog na pozadini svetlog, okrečenog zida, — to su tekovine s novoga vrela. To vrelo ostaće nepresušno u daljem stvaranju Ežena Delakroa. O tome svedoče **Arabljanski komedijanti** iz muzeja u Turu i mali, kitnjasti **Prelaz konjanika preko gaza u Maroku** najpoznije od izloženih dela.

Tvorac modernog realističkog stila, protagonista »žive umetnosti« — »nove umetnosti koja mora imati za podlogu prirodu, a za predmet život« — demokrata, plebejac i komunar, Gistav Kurbe, i kao umetnik, i kao čovek, i kao politički borac nije za našu sredinu, pogotovu danas, nimalo neinteresantniji od svog velikog oholo usamljenog prethodnika Ežena Delakroa. Svakako to nije ispušteno iz vida, jer je on pretstavljen ne samo većim brojem dela već i dokumentarnim materijalom o njegovoj ličnosti i njegovoj političkoj aktivnosti. Međutim pretstaviti majstora **Ornanske sahrane, Ateljea** i **Tucača kamena** u pravoj svetlosti njegovog humanitarizma, kao slikara i »moralizatora«, a pod određenim uslovima, neosporno je teže nego kad je Delakroa u pitanju. Nekad ismevani **Portret Prudona i njegove dece** najznačajniji je od njegovih radova na ovoj izložbi. Kurbe ga je izlagao još u Salonu 1865 godine, iste godine kada je Prudom umro, u znak odanosti i pijeteta prema piscu Filozofije bede i Principa umetnosti, svome prijatelju i zemljaku, a takođe i prvom komentatoru svog slikarstva. Sa te strane on kazuje mnogo. Da li ovo delo, sa svojom poetičnošću lista otkinutog iz starog porodičnog albuma, sa svojim stilizmom, daje istinitu pretstavu o Kurbeu kao velikom slikaru, o majstoru koji je po rečima Fromantenovim u negdašnjem žargonu »pripadao aristokratiji talenta, i protiv svoje volje«? Mladićki autoportret sa draganom, — takozvani **Ljubavnici u polju** — delo iz njegove romantičarske epohe, glava **Zelije Kurbe,** njegove sestre, dva međusobno sasvim slična čvrsto sagrađena pejsaža iz njegovog rodnog kraja, **Potok Puits Noir** i **Izvor u stenama Dupsa,** a naročito izvanredno lepi **Portret umetnikovog oca** iz 1874 g., kažu nam može biti još više o Kurbeovom daru, o njegovim menama i manirima, — nažalost ne sve ono što bismo želeli da nam se kaže i pokaže. Poneka platna potsećaju nas samo na glas koji Kurbe uživa kao slikar snega, srndaća, kao »faiseur de chair«, »veliki slikar puti posle Rubensa. Taj glas nije stekao po njima. Valja priznati, sve što je Kurbe slikao nije uvek bilo na visini njegovih mogućnosti. Njegovi najbolji prijatelji skretali su mu otvoreno pažnju na to. Šanfleri mu je napisao: »Ima bolesnika prema kojima treba upotrebiti energične lekove... Vi ste umorni, siti svoje umetnosti, borbe, nezahvalnosti sa službene strane i Vama se čini da je sve što naslikate još uvek dobro za njih (toujours assez — bon pour ces gens-là). Ali publike se ne tiče povređeni ponos i da li je umetnik zbog nečega kivan«. Tih »kivnih Kurbea«, verujemo, na ovoj izložbi nema. Uostalom veličina njegovog imena čini danas svako platno sa njegovim potpisom — **Lisicu uhvaćenu u kljusa, Snežni predeo sa šipragom** — dostojnim ozbiljne pažnje.

Koru i Mileu data je skromna uloga od nekoliko reči. Rusou, samo prada spomene svoje ime. Koro nas potseća u **Homeru i pastirima** da je

Kamij Koro: Homer i pastiri (1845)

tradicija pusenovskog »istorijskog pejzaža«, ukrašenog klasičnim figurama, na još po koji otsjaj i u vremenu kada se uveliko počelo sa portretiranjem francuskog predela. Prisni, mali **Pejsaž iz Morvana,** intimna ispovest ovog velikog majstora valera i pesnika srebrnastih polja, tipičan je za pojam »koro«. Ma kako uporno da se branio od podozrenja da je »demok«, da predikuje i da se sumnjivo pogleda sa prevratnicima, pesnik težačkog truda i uređene zemlje, Fransoa Mile, bar po svome delu, bio je moralizator već zbog toga što su ljudi njegovoga doba i svojom savešću osećali sa koliko se ozbiljnog ,istinskog poštovanja odnosio prema svojim »svečanim parijama«. Pet izvrsnih crteža iz Luvrskog muzeja i dva platna, **Kravarica** i snažni **Muški portret,** — radovi koji se međusobno osvetljavaju i upotpunjuju — daju nam kao celina vernu sliku o »seljačkom slikaru« koji je želeo da uzdigne do sublimnoga ono što se tada smatralo trivijalnim.

Ozbiljno naveštena, dugo i sa istinskim interesovanjem očekivana, ova izložba će na svome žurnom prolazu kroz Beograd ostaviti značajnu uspomenu i ozbiljno koristiti naročito mladom naraštaju naših umetnika.

Otkrivena spomen ploča hrvatskom književniku Mihovilu Pavleku Miškini

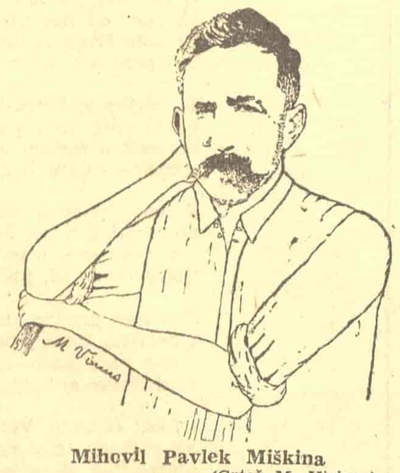

Mihovil Pavlek Miškina
(Crtež M. Viriusa)

U podravskom selu Djelekovcu svečano je otkrivena spomen ploča na kući u kojoj se rodio seljački književnik Mihovil Pavlek Miškina, kojeg su ustaše ubili u Jasenovcu juna 1942.

Povodom otkrivanja spomen ploče na rodnoj kući Miškina, hrvatsko seljačko prosvetno društvo »Seljačka sloga« priredilo je smotru na kojoj je učestvovalo više ogranaka i pododbora »Prosvete«, srps. kult. društva.

Poslednji broj časopisa „Istoriski zapisi" donosi nekoliko priloga o Njegošu

Poslednji trobroj časopisa »Istoriski zapisi«, koji izlazi na Cetinju, kao organ istoriskog društva NR Crne Gore, donosi nekoliko priloga koji osvjetljavaju Njegoševo doba. Saradnik istoriskog instituta Crne Gore d-r Jefto Milović objavio je dva članka o Njegošu i to: »Da li je vladika Rade (Njegoš) mogao pisati istoriju Crne Gore na francuskom jeziku« i »O kovanju medalje u doba vladike Rada«. Na kraju časopisa isti autor štampao je jednu izjavu vladike Rada nekom engleskom lordu, a u prevodu sa italijanskog donesena su dva priloga, kroz koja se istoriski dokumentuju detalji iz Njegoševe državničke djelatnosti. U časopisu se nalazi i članak V. Bogićevića iz života jednog drugog književnika pod naslovom »Zašto je vojvoda Marko Miljanov pao u nemilost kneza Nikole«.

Iz koncertne dvorane

Imali smo priliku da na našem koncertnom podijumu čujemo Tršćanski kamerni hor, koji je sa uspehom izveo svoj program sastavljen uglavnom od slovenačkih pesama: umetničkih ili obrađenih narodnih, partizanskih i borbenih. Ovaj mali hor slovenačke nacionalnosti došao je u matičnu zemlju da pokaže svoj rad i umetnička dostignuća. Sam glasovni materijal hora nije većeg kvaliteta, ali je on pod sigurnim rukovodstvom dirigenta Ubalda Vrabeca povezan u homogenu, čvrstu i jedinstvenu celinu, sposobnu da sa uspehom reši i složenija umetnička dela. No i takvoj, celini bi se mogle staviti izvesne primedbe, kao mestimična zvučna razjedinjenost soprana i suviše diskretni i »falsetni« ton tenora. Spontanost muziciranja i intimni karakter ovog hora naročito je došao do izražaja u veoma muzikalno otpevanim pesmama, kao na pr. »Dober večer« u obradi Deva — Vrabeca ili »Barčica« u obradi Vrabeca (nekoliko ovakvih pesmica izazvalo je spontani aplauz i zahtev za ponavljanje).

Dirigent hora Ubald Vrabec bio je i tehnički i muzički siguran u ostvarenju dela na programu u kojima je ispoljio svoje poznavanje i kulturu horskog zvuka. U Hrističevoj »Jeseni« nismo navikli da čujemo znatno sporiji uzet tempo u pojedinim detaljima (»Puhorom posut grozd...«). Osim ovoga Vrabec nam se pretstavio i sa nekoliko svojih uspelih horskih kompozicija od kojih neke (kao na primer uspelu obradu partizanske pesme »Bilećanka«) poznajemo i od ranije.

Publika je, ma da malobrojna, iskreno i toplo pozdravila gostovanje ovog hora.

* * *

Simfoniskim koncertom koji je posvećen delima Johana Sebastijana Baha, proslavljena je 200-godišnjica smrti ovog velikog kompozitora muzičkog baroka. Ujedinjujući savršenstvo polifonog stila sa prvim elementima i početkom harmonskog mišljenja, zbog čega ga i Bethoven smatra »praocem harmonike«, Bah je stvorio trajna muzička dela koja ga u istoriji muzike svrstavaju među najpoznatije kompozitore. Nedovoljno poznat za vreme života, Bah je puno priznanje svoga rada dobio tek posle svoje smrti značajnim Mendelsonovim »otkrićem«, posle čega je delo Baha postalo svojina celokupnog kulturnog čovečanstva.

Na koncertu smo imali prilike da čujemo dela retko izvođena kod nas: Branderburški koncert broj 3 G-dur, koncert sa dve violine i orkestar d-moll i 21 kantatu za sola, hor i orkestar. Dirigent Milan Horvat, koji je kao gost dirigovao koncertom, pokazao je puno ukusa i stilske kulture prilikom izvođenja ovih dela. Ako u gudačkom korpusu (sa kojim je imao relativno mali broj proba) nije postigao uvek punu homogenost i jedinstvo zvuka, on je horski part u kantati sa zvučne strane veoma savesno i detaljno prostudirao i reljefno doneo. U pogledu klavsena, koga je na ovom koncertu zamenjivao prilično loš i niže naštimovan klavir, možda se ne bismo složili sa njegovim tumačenjem prema kome je klavir (klavsen) bio previše podređen i suviše diskretan sa još podvučenim levim pedalom (čak i onda kada je kontinuo jedini pratio soliste ili hor). No, u svakom slučaju ovo je sprovedeno dosledno i svesno, sa takvim shvatanjem stila.

U koncertu za dve violine i gudački orkestar kao solisti su nastupili mladi umetnici Bogomir i Božidar Gorše, koji su svoje deonice svirali na instrumentima osetno različitim po boji, ali tonski čisto i muzički ukusno, naročito druga violina. Dirigent je kao pratilac u violinskom koncertu doprineo njegovoj i muzički i tehnički sigurnoj interpretaciji.

Solisti u kantati: zagrebačka umetnica Liga Dorogi (sopran) i članovi beogradske opere Drago Starc (tenor) i Žarko Cvejić (bas) — imali su odgovorne partije koje su u osnovi muzikalno realizovali. U tome je naročito uspela sopran Liga Dorodi, koja je sigurno, stiliski i veoma muzikalno pevala svoju partiju. Treba napomenuti da je bilo katkad i izvesnog ritmičkog nesklada kao npr. između solista u duetu iz drugog dela ili tenora i kontinua u poslednjoj ariji. Hor radio-stanice, koji je učestvovao u izvođenju kantate, bio je zvučno objedinjen i dikciski jasan.

Uvodno predavanje o Johanu Sebastijanu Bahu dao je Pavle Stefanović, koji je sažeto ,ali iscrpno prikazao značaj kompozitora, čime je ozbiljnost priredbe dobila u svome kvalitativnom nivou.

Komentar dela, koji je štampan uz program koncerta, bio je dosta iscrpan, ali nam se čini da bi u njemu trebalo da bude pristupačniji i pogodniji način izražavanja. Tako npr. u komentaru Brandenburškog koncerta stoji: »U njemu kamerna družina kreće veselo, raspoloženo na kružnu igru jedne šesnaestinske teme (drugi i završni stav) koja, posle niza modulacionih skretanja, zadovoljno stiže u polazni Ge-dur«. Ovakvih primera bilo je još i njih bi trebalo pažljivo čistiti.

* * *

Pijanistkinja Olga Jovanović spada u najmlađu generaciju reproduktivnih umetnika, koja je iz naših muzičkih akademija izašla u godinama posle oslobođenja. Školovana u odličnoj klasi prof. Emila Hajeka, ona je već na svom prvom javnom koncertu prošle godine pokazala odlike svoje solidne tehnike i muzikalnosti. Ovoga puta Olga Jovanović prihvatila se jednog, za mladu pijanistkinju zaista teškog zadatka — svoj drugi solistički koncert posvetila je delima Šopena. Pri tome se u sastavljanju programa nije ni malo štedela — pored »24 prelida«, jednog nokturna i jedne mazurke, ona je izvela još tri Šopenova dela, koja spadaju među tehnički najteža. Pa ipak, Olga Jovanović se u tolikoj meri solidno pripremila za ovaj koncert, njena tehnika je tako dobro postavljena da joj omogućuje postignuća dinamike racionalnim korišćenjem energije. Isto tako njena je muzikalnost nesumnjiva i neposredna. Zbog svega ovoga ona je uspela da zadrži svežinu sve do poslednje tačke i čak da otsvira iza programa, na »bis«, još nekoliko teških komada. Ovo je svakako uspeh koji treba istaći. Češće koncertiranje Olga Jovanović treba da uključi u plan svoga razvoja ,tim više, što ima sve uslove za pozitivni umetnički razvoj.

Svakako da je centralna tačka programa njenog koncerta bilo izvođenje »24 prelida«. Ovo Šopenovo delo stavlja pred izvođača pre svega muzičko-izražajne probleme, premda i rešenje tehničkih zahteva pretpostavlja zrelog izvođača. Interpretacija ovoga ciklusa može se smatrati uspelom iako je jasno da će pijanistkinja vremenom izgrađivati svoj stav prema ovom izvanrednom i odgovornom delu.

U izvođenju nokturna, poloneze i skerca pijanistkinja je imala težnju za ubrzavanjem nekih brzih i usporavanjem umerenih i laganih. Malo laganije uzet tempo nokturnu G-dur dobio bi smireniji karakter, koji je u osnovi te kompozicije, dok bi u polonezi fis-moll umereniji tempo doprineo ostvarenju utiska svečanosti i veličanstvenosti. Jako veliki kontrast tempa u skercu h-moll razbio je formu dela.

No bez obzira na ovakva tretiranja tempa, pijanistkinja je zaista neposrednom muzikalnošću, uz to pravilno kultivisanom, dala ubedljiva stilska ostvarenja Šopena. Naročito je pohvalno što u njenoj interpretaciji nećemo naići na zastranjenja u »naturalizam osećanja«, u neukusnost: ona je radije uzdržana no ekzaltirana, ume da uoči odnose pojedinih efekata prema celini. U svom razvoju ona ide teškim, ali jedino ispravnim putem strukturalnog rešavanja detalja interpretacije.

S. BARIĆ, A. OBRADOVIĆ

Nekoliko misli o kulturnim rubrikama naših dnevnih i nedeljnih listova

(Nastavak sa prve strane)

še kinomatografske propagande u vezi sa prikazivanjem »Krađe bicikla«. Ali u dane kada je film prikazivan u Ljubljani, objavio je »Slovenski poročevalec« uglavnom negativnu ocenu o filmu (8 februara). Nekoliko dana posle toga (11 februara), kad je film bio već napustio ljubljanske bioskope, objavila je »Ljudska pravica« vrlo kratak, uglavnom pozitivan člančić o filmu. Ovo je ipak bilo tek da se nešto kaže, a nikako ozbiljno upozorenje publici.

I tek 18 marta, kada se film već davno oprostio od svih glavnih bioskopskih dvorana u Slovenačkoj, izašao je u »Ljudskoj pravici« seriozan, dobar informativni i odličan novinarski članak pod naslovom »Talijanski film, Krađa bicikla, želeli bismo da ponovo gledamo u Ljubljani«. A onda kada je film bio u Ljubljani, morao ju je pre vremena napustiti, jer je dvorana, pre svega radi slabe propagande, posle nekoliko dana, bila prazna.

Da citiram odlomak iz navedenog prikaza u »Ljudskoj pravici«! U odlomku se govori o umetničkom metodu »novih realista«:

»Te režisere ne zanima lepota slike, o »zvezdama« nema ni govora: malobrojni glumci nisu baš ništa ulepšani, ponekad nisu ni našminkani; većinom daju utisak da su pobrani s ulice ili uzeti s posla. — Isto važi za dekor: nikakvih konstrukcija; prividno se kamera zaustavlja slučajno: na ulici, na mostu, na strehi. Ponekad naiđe na Trg sv. Marka, na crkvu sv. Petra, ali njihov akademski blesak je za nju bez značaja. Zato ta kamera prati živo savremenost i neposrednu stvarnost. Dubokim i ozbiljnim pogledom otkriva neizmernu bedu današnje gladne Italije, materijalnu i duhovnu; sa svom banalnošću, bahatom i praznom kričavošću, praznoverjem, egoizmom i trpljenjem. I prividno slučajno odabrani dekori su veoma promišljeno odabrani humus, na kome živi flora današnje talijanske zemlje sa svim sokovima koji hrane njene korene.«

Tako »Ljudska pravica«. Svako će se pitati pa zašto je »Krađa bicikla« u »Slovenskom poročevalcu« ocenjena kao rđav film. Evo — zašto! Pisac članka piše doslovno: »Ukratko: o filmu »Krađa bicikla« imaš utisak da je to delo više plod brižljivog hroničarskog, naturalističkog, dokumentarnog ostvarenja, nego plod umetničkog stvaralaštva.« To dakle buni kritičara i oko toga se vrti u celom svom članku. Pa ipak bi morao da misli na idejno-sadržinsko bogatstvo pa i na bogatstvo formi u filmu. Papu i Trumana »brižljivo hroničarsko ostvarenje« nije baš ništa smetalo da ne vide vrednost njegovog delovanja. Daleko smo od pragmatističkog, vulgarnog shvatanja umetnosti i »idejnosti«, ali baš tako isto nam je tuđ drugi ekstrem, ekstrem idejne bezbrižnosti. Pisac članka ne priznaje metodu »novog realizma« — umetničku vrednost. Istorija nam je u toku vekova nasula cele pregršte najrazličnijih umetničkih metoda. U mnogima od njih je zauvek sačuvan lik doba i života. Zašto ne bi pravac »novog realizma«, na savremenom Zapadu, pravac jedinstve ne progresivne grupe italijanskih umetnika ,grupe koja se već decenijama bori za istinu u umetnosti, pružao mogućnosti da se tim metodom ostvare umetnička dela dostojna vremena? »Krađa bicikla« je dobro umetničko delo. Setimo se Šekspirovog Hamleta: Cilj umetnika je bio od nekada, jeste i ostaće da prirodi takoreći drži ogledalo: da pokaže vrlini njeno pravo lice, poroku njegovu pravu sliku, a samom vremenu i biću sveta njegov istinit oblik. Ta definicija, konkretizo- a na naše doba, koje ide u komunizam, u punoj meri odgovara na pitanje o cilju savremene umetnosti.

Poučno i zanimljivo je uporediti oba spomenuta prikaza »Krađe bicikla« po načinu prilaženja oceni filma, po načinu i cilju raspravljanja. Prvi je bogat važnim informacijama o filmu, o autorima i o pravcu »novi realizam«, o istoriji toga pravca. U drugom je svega toga neobično malo, ali ima mnogo ocenjivanja literarno-umetničke strane filma. Prvi prikaz informiše i izlaže o filmu, drugi pogrešno ocenjuje, presuđuje i daje pouke. Prvi je sličan vrlo kulturnom tumaču koji sa štapom za pokazivanje stoji pored filmskog platna i tumači sabranoj masi slike na nekom naučnom filmu. Drugi je sličan kritičaru koji pripada zatvorenom krugu i koji je sabrao oko sebe režisera, scenaristu i glumce, te s priličnom dozom neznanja ocenjuje dobre i rđave strane filma. Nama je u dnevnoj štampi potrebno mnogo više članaka prve vrste, a manje članaka druge vrste. Bar težiti treba u tom pravcu u kome je ukazao Oton Župančič u svojoj značajnoj literarnoj ostavštini: »Skoro je teža zadaća kritičara nego umetnika; jer iz umetnika govori priroda, iz kritičara kultura; umetnikovo uzdizanje je organsko, a kritičar mora da poznaje različita područja, morao bi da bude univerzalniji nego umetnik i u izvesnom smislu inteligentniji — a svakako mirniji, jasniji, morao bi da bude brušeno ogledalo koje nam pokazuje nemir slapova i katarakta, samo nepokretno.« Usvajajući te misli razmahaće se naša marksistička kritika, koja će biti vaspitna pre svega snagom svoga kvaliteta, a ne time što deli aprirorne pouke.

Još jedan primer koji govori o velikoj odgovornosti i delikatnosti rada u našim kulturnim rubrikama. Dana 22 januara 1950 je »Slovenski poročevalec« objavio članak o najnovijoj zbirci Kajuhovih pesama. Članak je pisan lepo i ponekad čak sa zanosom govori o pesniku, čije je ime postalo pojam za partizansku pesmu, »pesmu otpora.« Ali u zadnjem stavu članka načinio je autor čudan skok: prešao je na »nadarenog pesnika Balantiča«, »moralno satrvenog dekadenta« i kaže da njihovo delo« (Balantičevo i Kajuhovo) uprkos »velikoj idejnoj različnosti — traži zamašnu analizu«. Poznato je da je Balantič pao kao domobranski vojnik u nekoj bici s jedinicama Narodnooslobodilačke vojske. Taj zaista čudan kraj članka o Kajuhu izazvao je dosta diskusija i opravdanog nezadovoljstva, naročito u krugovima boraca Narodnooslobodilačkog rata. Sama misao da se pri raspravljanju o Kajuhu spomene i Balantič nije rđava. Ali: šta kazati i kako kazati — o tome se radi! Balantič bi, nasuprot Kajuhu, mogao da služi kao primer kakva je sudbina »nadarenog pesnika«, koji radi ideoloških i društvenih okolnosti, a pre svega radi sopstvenih slabosti — sramno završava u taboru izdajnika svoga naroda. »Njegovo delo« — delo dekadentnog pesnika, zakasnelog pristalice ekspresionizma kod nas, neće nikada ne znam kako tražiti »zamašnu analizu«! Za književnog istoričara biće zanimljivija druga stvar: kakvim mahinacijama je klerofašizmu uspelo da je maloletni mladić, koji je došao iz sloja u kome je bilo i neokaljanih ljudi, kasnije pao »na dno« moralno-političkog raspadanja, u belu gardu, ma da u svojoj poeziji nije učinio taj zadnji korak. Takođe se vara pisac članka u »Slovenskom poročevalcu« ako misli da između Kajuha i Balantiča postoji samo »velika idejna razlika«. Radi se o razlici u karakteru, u društvenoj ulozi, emocionalnom svetu, u svemu! Radi se o razlici dvaju svetova.

Sadržina razvoja je u borbi suprotnosti. Ta osnovna teza važi hiljadu puta i za naš kulturni razvoj: u borbi mišljenja, u javnim i internim, u usmenim i pismenim diskusijama probijaćemo se do sve dubljih saznanja, do istine, koja će biti sve značajnija i sve bliža stvaralačkom marksizmu. Kod nas je već snažno razbijeno mišljenje da je ono što piše »Ljudska pravica« poslednja istina o kojoj nema više diskusije. Ali slobodno izražavanje sopstvenog mišljenja o kulturnim pitanjima, smelost umesto krute stešnjenosti i bojazni, odbrana toga mišljenja snagom argumenata bez kakve bilo lične zainteresovanosti i povlačenje toga mišljenja pred snagom jačih argumenata — na tom putu smo tek pri skromnim počecima. Nije tragika u tome ako ovaj ili onaj u najboljoj nameri napiše nešto nepravilno, rđavo je što ne napiše neko drugi bolje, pravilnije. Naša štampa pruža ponekad zanimljivu diskusiju (naprimer »Slovenski poročevalec« o našoj izdavačkoj delatnosti), ali ta diskusija ubrzo izgubi u vrednosti, a ponekad se izgubi u sasvim sitnim, čak ličnim stvarima. U tom je jedan od glavnih uzroka naših slabosti. Nismo se još naučili da združimo širinu u mišljenju sa izazivanjem plodne dis- ije i sa težnjom da rezultati diskusije budu čim bliže naučnoj, marksističkoj misli, istini. Takva je metoda koja vodi od najveće suprotnosti, preko razlika u mišljenju do potpunijih dela i ljudi. «Ograničenje« naše slobode je samo jedno: pozitivan odnos prema izgradnji socijalizma i socijalističkog demokratizma.

Naveo sam neke misli o kulturnim rubrikama naših dnevnih i nedeljnih listova, podvlačeći pri tom naročito neke slabosti. Stvari nisu time iscrpene, nego tek načete. Time takođe nisu omalovaženi napori, zdrave inicijative i pozitivni rezultati u našim kulturnim rubrikama, u čemu baš prednjači »Slovenski poročevalec«.

1) Vidi članak »Slovenski umetniki na Dunaju«, VII sveska Sabranih dela i članke »Jakopičev paviljon« i »Naši umetniki«, oba u XVI svesci. Sva tri članka su izvanredno bogat doprinos pravilnom počinjanju kritike u umetnosti.

2) »Slovenski poročevalec« i »Ljudska pravica« februara 1950.

3) Na istom mestu.

Izložba radova studenata Akademije likovnih umetnosti u Beogradu

U nedelju 11 o. m. otvorena je izložba radova studenata Akademije likovnih umetnosti.

Akademija likovnih umetnosti, osnovana u Beogradu još pre nekih dvanaest i više godine osposobljava dugim nizom ozbiljnih studija mlade generacije za poziv likovnih umetnika i nastavnike u srednjim školama. Taj dugi niz studija ima dvostruki smisao: usko-stručni i kulturno stručni, a u trećem redu i opšteobrazovni. Studenti se pre svega pripremaju da uđu u zanat tako duboko da izišavši jednom sa studija mogu samostalno pristupiti radu na umetničkom stvaranju. Kroz niz strpljivih studija iz crtanja, modelovanja, akvarelisanja i slikanja ili vajanja ili grafičkog rada, studenti se pre svega usko zanatski pripremaju da postanu slikari, vajari ili grafičari, a upoznavanjem istorije umetnosti, i jednog stranog jezika oni dopunjavaju kulturno svoju ličnu intelektualnu fizionomiju da je zaokruže, na koncu, proučavanjem marksizma-lenjinizma. Kako na Akademiju dolaze, sad, većinom đaci srednjih škola za primenjenu umetnost i likovnu umetnost oni imaju izvesnu zanatsku predspremu koja im omogućava prelazak u jednu od viših godina Akademije, ali zahteva izvesno dopunsko znanje iz jezika i marksizma-lenjinizma koje im se za to posebno daje, dok oni đaci koji dolaze iz srednjih škola sa već zrelijim znanjem iz stranih jezika i marksizma-lenjinizma dobijaju u vidu pripremnog tečaja mogućnosti da uđu u osnovne zanatske pojmove kojim raspolažu već oni koji dolaze iz srednjih umetničkih škola. Predviđeno je i primanje posebno obdarenih mladih ljudi i bez ikakvih naročitih školskih pretspre-ma, ali se od njih zahteva da to, nadoknade vanrednim radom, kako bi generacije izlaziie izjednačene u zanatskom i kulturnom znanju.

Sama Akademija je podeljena na otseke: slikarski, vajarski i grafički, a pre njih stoji pripremni tečaj koji daje opšta osnovna znanja potrebna za sva tri roda likovnih umetnosti. Pripremni tečaj traje godinu dana a otseci četiri godine. Posle svršene akademije mogu se odlični i posebno obdareni studenti prijaviti za specijalku, na kojoj ostaju još dve godine radi daljeg usavršavanja. Posle specijalke studenti odlaze u samostalan život ili ostaju na Akademiji kao asistenti svojih profesora ili konkursom odlaze na još dalje usavršavanje koje traje četiri godine) u majstorske radionice naših majstora, slikara i vajara, gde dovršavaju sve što još mogu naučiti uz svoje starije pomažući im u praktičnim velikim radovima.

Sav taj dugotrpni niz učenja nije ni dugi ni veliki kad se uzme u obzir koliko je godina jedan renesansni slikar ili vajar proveo u esnafskoj ili majstorskoj radionici svog vremena, od detinjstva kao šegrt pa do zrelog doba kao pomoćnik ili docnije saradnik svog majstora, i kad se uzme na um koliko je mnogo zanatskih preduslova vezano za umetničko stvaralaštvo.

Od Oslobođenja do danas bilo je nekoliko izložbi radova studenata beogradske Akademije likovnih umetnosti ali, moramo to odmah reći, nijedna nas nije toliko zadovoljila kao ova poslednja. Ranije izložbe su pokazivale đačke radove sa pretenzijama da se prikažu kao nadahnuta ili spontana umetnička dela zrelih majstora, dok smo mi, gledaoci, svi želeli da vidimo uspeh u savladivanju zanata, rezultate napornih studija i solidnost zanatskog znanja koja je tim studentima bila pružena.

Ova izložba odista daje sliku bogatstva zanatskog znanja i raznovrsnost tehnika koje pruža Akademija svojim studentima. Počev od početnih crtačkih radova pa do studenata specijalke sve odiše studijom i rezultatima ne lišenim ni svežine ni umetnosti. Od prvih godišta crtačkih i modelarskih do slikarskih i vajarskih i grafičkih razreda, sve odiše ozbiljnošću, zanatom i vedrim radom. Naročito treba podvući u h grafičkog otseka te vrste umetničkog stvaranja koja je, u disciplinskoj grafici (drvorez, linorez, litografija, bakrorez i t. d.), kod nas u Srbiji bila zapostavljena kako od samih umetnika tako i od samih grafičara (koji skoro, doduše, nije ni bilo sa izuzetkom dvojice ili trojice umetnika).

Ovo je izložba studenskih radova čiji je zajednički uspeh jasan i dovoljan te mislimo da nije potrebno nabrajati imena istaknutih, jer znanje je podjednako deljeno a posebno darovitiji su je lakše koristili. Zato nije, možda, potrebno isticati krokije Kondovskog i Peca Vidimčeta, grafičke radove Čelića, ulja Čelića, Benzona, Bogojevića i mnogih drugih, vajarske radove Gatalice.

Prava ocena ide na prvom mestu rektoru i profesorima i njihovim asistentima, kojima treba čestitati i zatražiti dalje napore sa novim generacijama.

Đ. P.

Izložba likovnih sekcija kulturno-umetničkih društava Srbije

Nedavno je otvorena izložba radova amatera — studenata, radnika, namještenika, — članova likovnih sekcija kulturno-umetničkih društava, povodom II festivala Kulturno-umetničkih društava NR Srbije.

Na ovom mestu je u dva maha pisano o problemima koji se nameću u radu likovnih sekcija kulturno umetničkih društava (Književne novine broj 5 od 31 januara 1950 i broj 17 od 25 aprila 1950), te ih ne želimo ponavljati.

Opšte zamerke vrede i za ovu izložbu: sav rad je usmeren, tome, bar po izgledu koji daje izložba, da se od amatera stvore likovni umetnici-kursisti a ne ljudi koji treba radom u tim sekcijama da se nauče likovnom rešavanju problema koje nameću potrebe samih kulturno-umetničkih društava: izrada maketa, pozorišne inscenacije, skice za dekorativne potrebe raznih priredbi i t. d. Ma da pouzdano znamo da to članovi likovnih sekcija rade i sa uspehom, mi to na njihovim izložbama ne vidimo, što smatramo pogrešnim. Na izložbama se pokazuju isključivo likovno-umetnička stremljenja članova sekcija. Mora se priznati, da, u tome pogledu, mnogi od tih amatera, radnika, namještenika i studenata imaju sveži viziju od stručnjaka, neposrednije teže istinitom psihološkom delovanju portreta (naročito kulturno-umetničko društvo u Svetozarevu). Mi ne negiramo ni njihovu obdarenost niti njihove rezultate već pokušavamo da plan obuke u likovnim sekcijama tih društava usmerimo pravilnim i praktičnim putevima. Zato bi bila poželjna jedna izložba, u bliskoj budućnosti gde ćemo videti prikazane praktične rezultate saradnje likovnih sekcija sa ostalim sekcijama kulturno-umetničkih društava (pozorišna sekcija, propagandna sekcija i t. d.).

Đ. P.

Zuko Džumhur: U radničkoj menzi u Jablanici

Gostovanje hrvatskih književnika u Bosni i Hercegovini

Društvo hrvatskih književnika izabralo je našu Republiku za svoje međurepubličko gostovanje i poslalo šestoricu svojih istaknutih književnika, drugove Gustava Krkleca, Marina Franičevića, Dobrišu Cesarića Novaka Simića, Dragutina Tadijanovića i Josipa Barkovića, koji su 9, 10 i 11 ovog mjeseca dali tri književne večeri: u Sarajevu, Jablanici i Mostaru. Književno veče u Sarajevu održano je u dvorani Fiskulturnog doma: prisustvovali su pretstavnici našeg CK, Vlade, ministar prosvjete drugarica Dušanka Kovačević, sa pomoćnicima, drugovima V. Ubavićem i M. Papićem, mnogobrojni kulturni i naučni radnici, trudbenici iz fabrika i preduzeća, pripadnici JA, studenti, omladina. Goste je pozdravio i o značaju ovog gostovanja govorio drug Isak Samokovlija, pretsjednik Udruženja književnika BiH, zatim je drug Nika Miličević, književnik ,hrvatske književnike pretstavio publici i dao podatke o njihovom književnom stvaranju. Susret naših trudbenika i naše kulturne javnosti sa hrvatskim književnicima bio je istinska manifestacija naše socijalističke stvarnosti: ovom prilikom kao i ranije u susretu sa srpskim književnicima ,došla je do punog izražaja ideja bratstva i jedinstva naših naroda ,zatim nov, pažljiv, kulturan odnos naših radnih ljudi prema literaturi i prema književnicima.

Pjesnici: Gustav Krklec, Dobriša Cesarić i Dragutin Tadijanović, najprije su pročitali po nekoliko svojih pjesama sa kojima su nenametljivo, sugestivno, svojim lirski izdiferenciranim stihom, evocirali društvenu stvarnost u nekadašnjem kapitalističkom poretku. Cesarić i Tadijanović, pročitali su, zatim, po nekoliko svojih reprezentativnih lirskih pjesama, u kojima izražavaju zanos pred prirodom i radost života. Marin Franičević, čitao je odlomke iz svoje nove poeme »Iseljenici«, koja, živim, prisnim stihom, u kome ima narodne lirike raspjevanosti i svežine, obrađuje osobenu i aktuelnu temu: u svoju oslobođenu, socijalističku domovinu, vraćaju se sa američkog kontinenta mnogonapaćeni iseljenici, Dalmatinci, doskorašnje kapitalističko roblje. Novak Simić, pročitao je prozu o oktobarskim događajima 1941 u Zagrebu, kada su komunisti i skojevci počeli otvorenu borbu protiv ustaških zločinaca: Josip Barković pročitao je svoju neobjavljenu pripovetku »Medo«, u kojoj, uvjerljivo slika mlade ljude hrvatske provincije, koji su borbu u Oslobodilačkom ratu shvatili i doživjeli kao svoj neopozivi životni put.

R. R.

Zupančičevi rukopisi

Slovenačka akademija znanosti i umetnosti organizovala je u Ljubljani, povodom godišnjice Župančičeve smrti, izložbu pesnikovih rukopisa. Izložba daje hronološki pregled Župančičevog života i rada. U posebnoj vitrini izloženi su njegovi lični dokumenti. Njegov najstariji poznati rukopis datira iz godine 1894 i pretstavlja dramsku skicu koja počinje rečima: »Upor, upor si djal«. Radi se o dramskom delu koje je zamislio po svoj prilici pod Njegoševim uticajem. Izloženi su i njegovi prvi radovi u »Vrtcu« gde se potpisivao Beli Kranjec. Četiri rukopisa iz arhiva đačke družine pokazuju da je tamo bio aktivan član. Beležnica s univerziteta je puna pesama i raznih skica.

Zatim slede rukopisi njegovih zbirki, raznih poznatih pesama, leksikografske beleške, otisci s korekturama, crteži itd. Izložena je i partizanska ilegalna štampa u kojoj je pesnik sarađivao pod pseudonimima »Neznani« i »Dr Anton Pesnik«. Iz posleratnih godina izloženi su rukopisi zbirke »Zimzelen pod snegom«, rukopisi njegovih govora, članaka i pesama i na kraju njegove primedbe za »Slovenački pravopis«. Među izloženim rukopisima nalazi se mnoštvo fotografija koje prikazuju pesnika u raznim periodima njegova života.

Od korespondencije značajno je pomenuti pisma Antonu Aškercu, Ivanu Prijatelju, Cankaru, Keteu, Glonaru, Govekaru i drugima.

U dva ormara izloženo je 30 Župančičevih originalnih knjiga i 50 knjiga prevoda te razni primerci knjiga sa autorovom posvetom.

Akademija je priredila ovu izložbu da bi se šira javnost upoznala s pesnikovim delom i da bi se tom prilikom sagledala tačna evidencija nad celokupnom pesnikovom književnom zaostavštinom.

O POZORIŠNIM LISTOVIMA

Sa bujanjem pozorišnog života u našoj zemlji, sa naglim svakodnevnim porastom broja pozorišta, nije išla i ne ide u korak štampana hroničarska reč, a i da ne govorimo o uopštavanju, o stalnom praćenju toga poraста, o teoretskim diskusijama koje bi morale da prate svaku novu karakterističnu pojavu u pozorišnom životu.

Ovo ne znači da se o pozorištu ne piše, da se ne analizira i ne diskutuje, ali je sve to razbacano po raznim književnim časopisima, po pozorišnim listovima, tako da se pozorišni život razvija nekako regionalno, po republikama, izolovano, bez čvršće veze, bez dovoljne izmene iskustava, skoro bez najosnovnije međusobne informisanosti.

Postoji kod nas izvestan broj pozorišnih listova koji služe za svakodnevnu informaciju, za praktične potrebe pojedinih pozorišta. Oni daju gledaocu osnovne informacije o piscu, repertoaru i korisni su jer se bave specifičnostima pojedinih pozorišta. U poslednje vreme broj ovih listova je smanjen u očekivanju da će početi da izlazi centralni pozorišni list, čime je načinjena prilična šteta. Na pr. »Kazališni list« u Zagrebu, ma koliko da je bio jednostran i u nesrazmeri sa intenzivnim životom Zagrebačkog kazališta, nije trebalo obustaviti jer je i kao takav bio koristan.

»Gledališki list«, koji prati samo rad ljubljanske drame, bogatiji je i iscrpniji. O svakoj premijeri donosi se referat o piscu , o delu koje se prikazuje, vrlo često i istoriska građa. »Gledališki list« se prema tome više bavi literarnim, dramaturškim a manje čisto pozorišnim problemima, donoseći članke o piscu, prigodne članke povodom jubileja, kratke informacije o pozorištu u ČSR, Engleskoj, Poljskoj, nešto malo građe o ruskom i sovjetskom pozorištu itd. Brojevi 4 i 5 za sezonu 1949/50 posvećeni su jubileju dramske glumice Mihaile Šarićeve i premijeri drame naprednog američkog pisca Artura Milera. »Svi moji sinovi«, pored toga data je i istoriska građa o životu velikog slovenačkog dramskog glumca Ignacija Borčnika. Broj 6 posvećen je premijeri Šekspirovog Kralja Lira, a broj 7 premijeri komedije Ostrovskog Goruće srce.

Poslednji broj »Gledališkog lista« posvećen je premijeri drame »Školjka« slovenačkog pisca Lojza Krajgera, koju je prikazala ljubljanska drama 21 marta 1950. Delo je prvi put prikazivano u Zagrebu u sezoni 1917/18, zatim u Ljubljani januara 1921; štampano je prvi put 1911.

List »Pozorište«, koji je u 1948 godini izlazio u Beogradu, ulazio je mnogo više u čisto pozorišne probleme: u probleme režije, glume, u probleme pozorišnog jezika, scenografije.

U tih nekoliko brojeva, koji su izašli u toku 1948 »Pozorište« donosi zanimljive članke o problemima režije i problemima glume. Iz oblasti režije tretirana su pitanja individualnosti i slobode umetničkog stvaralaštva u pozorištu, sukoba u drami, određivanja osnovne ideje komada, pitanja deljenja uloga itd. Kod pitanja glume tretirano je pitanje pažnje i mašte, pitanje radnje i pitanje specifičnih elemenata glume. Pored toga »Pozorište« je doticalo i pitanje repertoara pozorišta u Srbiji, donosilo kratke prikaze, beleške i vesti o radu pozorišta u zemlji. U broju 3 »Pozorište« je donelo članak o problemu dramske literature, a u broju 7—8 o problemu savremenog dramskog pozorišta, o dramatizaciji, sa kojima je započelo teoretsko tretiranje čisto pozorišnih problema. Interesantne su i teme Glumci o sebi i Problem opreme komada, jer izlaze iz prakse, iz rada na jednom komadu. Iskustva ruske i sovjetske scene »Pozorište« je prenosilo u člancima Stanislavskog i drugih pozorišnih teoretičara, a donosilo i istorisku građu, između ostalog i o Pozorištu narodnog oslobođenja, o uređenju helenskog pozorišta, o prvom izvođenju »Stanoja Glavaša« i dr.

Pa i pored toga što je »Pozorište« zahvatilo više pozorišnih tema, nije odgovorilo potrebama zbog uskog broja saradnika, zbog nedovoljnog zahvatanja teoretskih pitanja, zbog toga što pojedine značajne premijere nisu obrađivane u potpunosti, nisu ilustrovane da se o njima i pomoću fotografija dobije izvestan pojam.

Odgovornost uređivačkih odbora pozorišnih listova povećava činjenica, što novoosnovana pozorišta, u kojima su uglavnom mlađi kadrovi, prorađuju ove stručne i teoretske članke, uče se na njima, tako da pozorišni listovi igraju posebnu ulogu u unapređivanju novih pozorišta.

Ovi listovi međutim, i još izvestan broj sličnih listova, koji izlaze u našoj zemlji i koji eventualno dovoljno uspešno prate život jednog većeg pozorišta, ne mogu da zadovolje potrebu za jednim pozorišnim listom koji bi tretirao mnogobrojne pozorišne probleme, koji svakodnevno izbijaju. Problemi režije i glume, borba protiv svih vidova formalizma, stručni i tehnički problemi, problemi obrade dramskog nasleđa, sve su to problemi koji traže da se o njima piše, da se kroz borbu mišljenja, kroz traženje, dođe do pravih puteva kojima treba da se razvija naš pozorišni život. Ovaj list bi imao da nas poveže i sa inostranim pozorišnim životom o kome mi skoro nismo informisani, istovremeno da bude veza između pozorišta i pomoć manjim pozorištima u mnogim stručnim i teoretskim pitanjima.

Nedostatak jednog takvog pozorišnog lista za izvesno vreme bi moglo da zadovolji izdavanje publikacija povodom premijera. Ovde se misli uglavnom na veća pozorišta, čije značajne premijere prođu a da ne ostave dovoljno štampanog traga. Tako je prošla značajna premijera Stanoja Glavaša u Narodnom pozorištu u Beogradu, a da tim povodom nisu prečišćena mnoga principijelna pitanja koja je nametao rad na komadu; tako je prošla i značajna premijera Pere Segedinca u Jugoslovenskom dramskom pozorištu, a da nije ostala publikacija koja bi prečistila pojmove o tretiranju kulturnog nasleđa i mnoga druga pitanja koja se javljaju upravo na praktičnom radu.

Milena NIKOLIĆ

SAVJETOVANJE BIBLIOTEKARA U ZAGREBU

U Zagrebu su održana dva značajna savjetovanja bibliotekara: savjetovanje rajonskih bibliotekara Zagreba i savjetovanje bibliotekara naučnih i narodnih knjižnica iz cijele Hrvatske.

Na savjetovanju zagrebačkih bibliotekara raspravljeni su problemi knjižnica i neka organizaciono-kadrovska pitanja, od osnovnih problema je pomanjkanje prostorija uopće, a kod postojećih biblioteka pomanjkanje dobrih prostorija.

Druga velika teškoća su mali fondovi knjiga, naročito u novootvorenim bibliotekama. Kulturno-politički rad toliko je porastao da se opaža prilična oskudica u knjigama.

Najveći problem je pomanjkanje stručnih kadrova u bibliotekama. Na savjetovanju je uočeno da, uz neke iznimke, današnja stručna sprema naših bibliotekara nije potpuna i to uglavnom zato što nemaju odgovarajuće školske naobrazbe, kako je to propisano Uredbom.

Na savjetovanju je razmotreno pitanje organizacije kraćeg bibliotekarskog tečaja, budući da već ima 15 namještenika kojima je potrebno osnovno znanje bibliotekarske tehnike, pedagoškog rada s publikom i poznavanje literature.

Govorilo se i socijalnom sastavu članova biblioteka. Među njima uglavnom prevladavaju učenici, koji svojim prilivom otežavaju rad s građanima. Svi su mišljenja da školske biblioteke treba snabdijevati brojnom đačkom literaturom, uz pojedine biblioteke otvoriti pionirski odio, odnosno pionirske knjižnice i čitaonice.

Na savjetovanju bibliotekara naučnih i narodnih knjižnica u NR Hrvatskoj bili su zastupani svi naši gradovi i glavniji kotari osim Splita.

Problematiku narodnih biblioteka iznijela je u referatu Vilma Radovanović. Ona se osvrnula na rad naših biblioteka u cjelini i u mnogim pojedinostima. Nedostatak biblioteka bio je u organizaciji; osnivale su se bez plana. I knjige su se nabavljale bez izbora. Ubuduće kod nabavljanja literature treba voditi računa o specifičnim potrebama pojedinog kraja. Distribucija i snabdijevanje provodit će se odsada uz pomoć »Narodne knjige«, što će sigurno donijeti mnoge poboljšice. Najbolnije je pitanje kadra, koji je vrlo slab. Dosad se izobrazba bibliotekara provodila na tečajevima, na kojima je postignuto lijepih uspjeha, no nedostatak je bio u premalo obrazovanim polaznicima, koji u mnogo slučaja nisu nakon tečaja ni počeli raditi u knjižnicama, nego ostali u drugim zvanjima.

Narodne knjižnice očekuju pomoć od naučnih biblioteka u izradi popisa knjiga, programima za tečajeve i uputima za stručni rad. U diskusiji je razmotreno i pitanje bibliotekarskog tehnikuma, koji u NR Srbiji već radi.

Referent Maštrović iznio je stanje bibliotečnih zgrada, prostorija namještaja i pribora. Od svih knjižnica u našoj Republici ,jedino Sveučilišna u Zagrebu i Naučna u Zadru imaju specijalno građene zgrade, a sve ostale smještene su u privremenim prostorijama, često zajedno s nekoliko ureda.

Nadalje je na savjetovanju razmotreno pitanje snabdijevaju se knjigama i časopisima iz inozemstva. Domaćim knjigama snabdijevaju se biblioteke kupnjom, darovima i zamjenom. Opskrba literaturom iz inozemstva provodi se bez plana, mnoge knjižnice naručuju istu knjigu ili časopis, tako u jedno mjesto stiže više istih primjeraka, što je zasada suvišno i rasipno.

Zamjena između domaćih biblioteka lijepo se provodi, pa bi tu vrlo dobro došao centralni katalog duplikata. U inozemstvu je snabdijevanje knjižnica vrlo dobro organizirano iz jedne centralne. Kod nas je to mnogo slabije, pa dosta knjiga bibliotekama izbjegne, bilo da se brzo rasprodaju ili u pokrajinu uopće ne stižu. Snabdijevanje narodnih knjižnica uzorno je riješeno u NR Sloveniji uz pomoć Narodne založbe. U našoj Republici veće gradske i kotarske knjižnice morale bi provoditi snabdijevanje mjesnih biblioteka. Za pravilno nabavljanje knjiga potreban je časopis iz koga bi se vidjelo sve što je štampano. Savjetovanju su prisustvovali i stručnjaci iz Narodne knjige, koji su iznijeli zadatak i ulogu svoga poduzeća u opskrbi knjižara i knjižnica, istakavši da bi trebala jača suradnja između knjižarskih i bibliotekarskih stručnjaka. Korisnu ulogu kod snabdijevanja vrše antikvarijati.

Na savjetovanju je iscrpno iznesena povijest osnutka centralnog kataloga u stranim zemljama i mogućnost njegova uređenja kod nas u pojedinim republikama, kao i katalog saveznog značaja.

U završnoj točci rasmotrena su neka pitanja kataloginziranja knjiga, koja imaju više lokalni karakter. Tu se govorilo i o gomilanju kataložnih listića, odnosno o skraćivanju i pojednostavljenju kataloginzacije što se neminovno nameće zbog gomilanja novih knjiga i pomanjkanja stručnog pribora.

M. D.

GOSTOVANJE BEOGRADSKE OPERE U ZAGREBU, LJUBLJANI, RIJECI I PULI

Nakon petodnevnog uspešnog gostovanja u Zagrebu i u Ljubljani, kompletna Beogradska opera gostuje od 19 do 24 juna po prvi put na Rijeci, gde će izvesti Borodinovog »Kneza Igora«, balet »Romeo i Julija« od Prokofjeva, Gotovčevu operu »Ero s onoga svijeta«, Verdijevu »Aidu«, balet Stevana Hristića »Ohridska legenda« i Pučinijevu »Tosku« (sa Zinkom Kunc kao gostom u naslovnoj ulozi). Nakon ovih izvedbi Beogradska opera odlazi u Pulu, gde će 26 o. m. izvesti »Kneza Igora«, 27 o. m. »Ohridsku legendu«, 28 o. m. »Aidu«, 29 o. m. »Eru s onog svijeta« i 30 »Kneza Igora«. Pretstave u Puli izvodiće se na otvorenom, u veličanstvenoj pulskoj areni.

GOSTOVANJE SARAJEVSKE OPERE I BALETA U BEOGRADU

Posle gostovanja u Banjoj Luci Sarajevska opera dolazi sa celokupnim umetničkim ansamblom prvi put u Beograd gde će od 10 do 20 jula dati nekoliko pretstava na letnjoj pozornici u Topčideru.

SLOVENAČKI I MAKEDONSKI KNJIŽEVNICI O PROBLEMIMA NAŠE LITERATURE

U LJUBLJANI

Društvo slovenačkih književnika održalo je svoju redovnu godišnju skupštinu 6 juna. Pretsednik Miško Kranjec pozdravio je ministra za nauku i kulturu u Vladi NR Slovenije d-ra Jože Potrča i delegata Društva hrvatskih književnika Grigora Viteza. Odana je počast trojici slovenačkih književnika koji su umrli u toku prošle radne godine: Otonu Župančiču, Prežihovu Vorancu i Engelbertu Ganglu, minutom ćutanja. Zatim je Grigor Vitez izručio skupštini pozdrave hrvatskih književnika i u kratkim potezima ocrtao dosadašnje veze i saradnju između Slovenaca i Hrvata za jačanje zajedničke kulture koja je sastavni deo naše borbe za socijalizam. Mnogo je bilo učinjeno no to je još uvek samo početak. Slovenačke knjige, koje mnogi Hrvati čitaju u originalu treba još više približiti hrvatskom čitaocu i obratno. U prevodima, na sceni i preko radia koji je priredio ciklus predavanja o slovenačkoj literaturi, upoznaje hrvatska javnost slovenački kulturni život. Dosadašnji uspesi treba da budu potstrek za još veći razmah međusobnih veza.

Pretsednik Miško Kranjec u opširnom referatu izneo je stanje savremenog slovenačkog književnog stvaralaštva i zanimljivo ocrtao našu savremenu problematiku koja se odražuje u delima slovenačkih književnika. Prošla radna godina bila je vanredno bogata što se tiče objavljivanja književnih dela. Izišlo je 14 originalnih slovenačkih knjiga, od kojih 13 potpuno novih, koje su većim delom plodovi rada poslednjih godina ali obuhvataju i predratni period. U prošloj godini uglavnom je sa uspehom organizovan književni rad. Pored domaće razbuktao se rad i na prevodnoj literaturi. Miško Kranjec dotakao se zatim u svom referatu pojedinih karakterističnih crta u razvitku slovenačke književnosti. Postavio je izvestan broj pitanja za diskusiju. Da li da naša književnost traži uzore na strani ili da raste iz domaćeg tla? Izgradnja socijalizma i socijalističkog čoveka kod nas zahteva da naš književnik bude usko povezan s vremenom i prilikama u otadžbini. Naša književnost je klasna, socijalna i nacionalna. Proza, kakva se pisala prije rata nije nama više uzor. Naša literatura nije naručena ni diktirana; svaki naš pisac stoji na raskrsnici između prošlosti i sadašnjosti i teži da opiše današnjeg čoveka, pri čemu se uvek mora da pita kakav je taj čovek bio u toku narodnooslobodilačke borbe, za koju smo svi presudno vezani kao na najveći prelom u našoj istoriji. Nekadašnja šema naše novele mrtva je. Revolucionarni proces odbacio je to, svaki naš čovek zadojen je ritmom sadašnjosti i naš pisac ne može a da se ne sreće sa stvarnošću naših dana. Miško Kranjec govorio je zatim kako pojedini pisci rešavaju psihološki lik savremenog čoveka i ukazao na pojave koje još čekaju svog pesnika. Savremeni pisac nije samo posmatrač i nije mu svejedno kako se naši ljudi odnose prema revoluciji, prema socijalističkoj državi. Zato, jer je i sam išao kroz revoluciju, književnik je dosledno brani.

U prošloj godini izišle su tri pesničke zbirke. Oko trideset pesnika objavilo je 150 pesama koje izražavaju ljubav za život i čoveka. Bolesne sentimentalnosti ne nalazimo više, izraz je jednostavan, motivi često slični. Kranjec je označio tokove sadašnje slovenačke poezije kao male mlazove iz kojih će jednom poteći velika reka.

Potom se dotakao naših eseja i članaka ističući da smo na tom polju još uvek kvantitativno siromašni. Kritika povoljno rešava savremena pitanja i obećava dalji razvoj. Omladinska književnost je u prošloj godini dala nekoliko odličnih dela, među kojima Prežihovljev »Đurđevak«, Bevkove »Mlade godine« i crtice Seliškara. Kod nas se nadalje razvija scenarij kao novi literarni rod, koji još mora na umetničkom planu da se afirmiše, kako bi mogao da se takmiči sa ostalom prozom. Kranjec je svoj referat zaključio podvlačeći da je u svom referatu samo načeo neka pitanja s namerom da za njih probudi interes i diskusiju.

Sekretar Društva Petar Levec ocrtao je nove povoljne uslove ali i odgovornost koju našim piscima nameće naše vreme. Društvo broji 86 članova i 17 kandidata i po broju članstva stoji na prvom mestu u Jugoslaviji. Društvo je na svojim sastancima imalo nekoliko zanimljivih diskusija: o Antologiji jugoslovenske poezije, o novom slovenačkom pravopisu, o poeziji mladih itd. Istakao je nedovoljno učešće mladih drugova u diskusijama. Kao uzrok naveo je nedovoljnu upućenost u probleme kod mladih pisaca i izvesnu ukalupljenost, nasleđenu od ranije, od koje se sada sve više oslobađaju. Kao zadatak novoj upravi istakao je između ostalog i brigu za nabavku strane literature kao i knjiga sa domaćeg tržišta. Društvo je priredilo 16 knjizevnih večeri u raznim krajevima Slovenije. U Beču je održao predavanje Mile Klopčič a u Americi se sada nalaze Drago Sega i Tone Seliškar. Sekretar je pomenuo još i gostovanje hrvatskih književnika u Ljubljani i Mariboru te slovenačkih u Zagrebu, na Rijeci i u Kopru. Na kraju se zahvalio našoj narodnoj vlasti na stalnoj pomoći i razumevanju.

U diskusiji su između ostalih učestvovali Josip Vidmar, koji je govorio o kritici i njenim zadacima, dr Jože Potrč o veličanstvenim novim problemima pred koje su stavljeni danas naši književnici, dr Vladimir Bartol iz Trsta, Matej Bor, Filip Kumbatović i Branko Rudolf.

Na kraju je izabrana nova Uprava u koju su ušli: pretsednik Miško Kranjec, potpretsednik France Bevk, sekretari Milan Sega, Ivan Potrč i Petar Levec, blagajnik France Vodnik, ekonom Mira Pucova, članovi uprave Ivo Minati, Tone Seliškar, Anton Ingolič, Josip Ribičič, Cene Vipotnik i Drago Šega. U nadzorni odbor izabrani su: Fran Albreht, Jože Pahor i Jože Udovič, u časni sud: dr Vladimir Bartol, dr Makso Šnuderl i dr Anton Slodnjak.

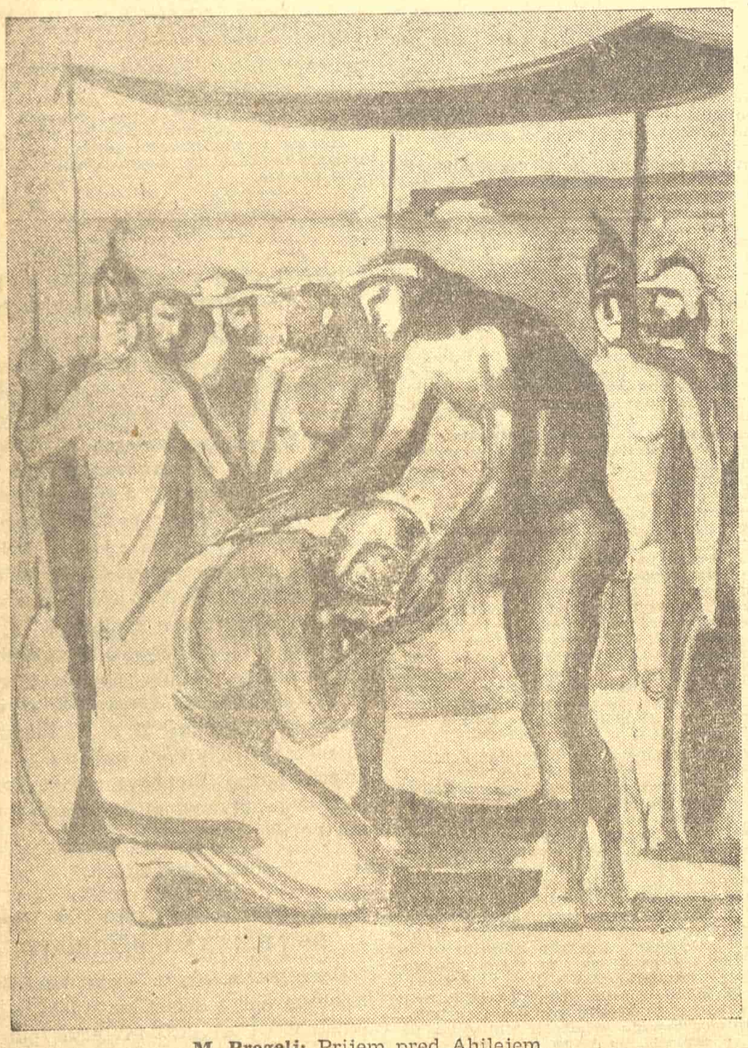

M. Pregelj: Prijem pred Ahilejem
(Ilustracija za slovenačko izdanje Homerove »Ilijade«)

U SKOPLJU

Jedanaestog ovog meseca Društvo književnika Makedonije održalo je svoju treću redovnu godišnju skupštinu. Referat o radu Društva u istekloj godini sa osvrtom na aktivnost makedonskih pisaca podneo je pretsednik Dimitar Mitrev.

Zadržavajući se u uvodnom delu svoga referata na izuzetnom stanju u kome se nalazi naša socijalistička zemlja, Mitrev je istakao da su za razvoj naše književnosti stvoreni naročito povoljni uslovi u vezi sa borbom koju naša Partija vodi protiv informbiroovskog revizionizma u svima oblastima ljudskog života. »Oslobađajući se — podvlači Mitrev — sve više od štetnog uticaja nekih sovjetskih teoretskih postavki i praktičnih izvoda u odnosu na marksističku teoriju književnosti i marksističku estetiku, koje se svode do najšablonskijeg crno-belog slikanja stvarnosti i ljudi, do najobičnijeg parološtva i idealiziranja vlastite zemlje, možemo da napravimo reviziju takvih sličnih sovjetskih »vrednosti«, da se udubimo u same izvore marksizma-lenjinizma i po pitanjima književnosti, kako ne bi zapali u situaciju ljudi koji rade po receptima raznoraznih marksistvujućih popularizatora, nego da izrastemo u ljude koji misle svojom glavom, koji gledaju na marksističku teoriju književnosti i estetiku ne kao na nešto zauvek gotovo, što ne podleže razvitku i dopuni.

U vezi sa ovim na Drugom kongresu Saveza književnika Jugoslavije došla je do punog i potpuno slobodnog izraza jedinstvena volja naših pisaca za najšire iskorišćavanje uslova našeg socijalističkog demokratizma, za samostalnije, ali i za idejno dublje prilaženje pojavama naše savremene stvarnosti, za isticanje zdravog ličnog i stvaralački originalnog u samoj piščevoj individualnosti, za oslobođenje kritike od grubih sociooloških ocena, od površnog primenjivanja nekih opštih postavki u traženju idejnosti i partijnosti u književnosti, jednom reči za stvaranje socijalističke književnosti sa pogledom na celokupnu bogatu stvarnost i na naše ljude kao na punokrvne žive ljude.

Polazeći od takvih postavki znači da smo kao pisci dužni da pratimo čoveka u svima njegovim manifestacijama, da slikamo njegov višestran život, njegova duševna stanja, njegovu unutrašnju borbu sa starim navikama i pobedu novog u njemu samom, znači, o čoveku ne treba govoriti samo jednostrano, ne treba govoriti o nekakvom idealnom čoveku koji ne postoji, pisati samo o najlepšim stranama stvarnosti, već slikati život u njegovoj punoći.

To treba da bude rukovodeći princip jugoslovenskih pisaca u uslovima našeg vremena. I budući jedna takva postavka čini našeg pisca stvaralački slobodnim, zaista duboko realističkim i idejnim, nepotrebna su svaka strahovanja da bi ona mogla da postane u isto vreme i otvorena karta za svemoguće dekadentske pojave. Radi se o našem živom životu i o našem čoveku. Ne o apstraktnom životu i čoveku, ne o apstraktnim mislima i osećajima. Radi se o tom da se naš pisac iskreno i svestrano približi našem životu. A to će ga, nesumnjivo, potstaći da se udubi u njega, pojačaće njegovu individualnu odgovornost o tome kako i na koji način da slika život, a u isto vreme oslobodiće ga od prilagođivanja gruboj tendencioznosti i od šematskog idealizatorskog odnosa prema stvarnosti«.

Zatim se u referatu daje osvrt na stanje književnosti u Sovjetskom Savezu i nekim informbiroovskim zemljama, zadržavajući se na konkretnim primerima vulgarizacije.

Danas naše Društvo broji 12 članova i 11 kandidata rekao je dalje Mitrev. U toku godine primljeni su u članstvo sledeći naši drugovi: Jovan Boškovski, Anton Panov, Kole Čašule, Georgi Abadžijev i Boris Bojadžiski, a za kandidate Društva Jordan Leov, Vasil Kunoski, Srbo Ivanovski, Gane Todorovski, Cveta Organdžijeva, Aleksandar Spasov i Bolče Naumčeski. U toku godine isključen je jedan član i jedan kandidat. Njihovo isključenje iz naših redova došlo je kao rezultat njihovog neprijateljskog stava prema borbi koju vode danas naši narodi za odbranu svoje socijalističke izgradnje i protiv rušilaca te izgradnje.

Kako izgleda unutrašnja aktivnost našeg Društva u toku protekle radne godine? Na našim redovnim radnim sastancima čitana su i diskutovana sledeća dela naših članova i kandidata:

»Na Gramos«, poema od Ace Šopova, »Egejska barutna bajka«, poema od Slavka Janevskog, »Viorno zname«, zbirka stihova Volče Naumčeskog, »Zdravo, Makedonijo«, poema za decu V. Kunoskog, »Lazaropole«, poema Goge Ivanovskog, Junak Jane«, poema Vanče Nikoleskog, Zbirka stihova Srbe Ivanovskog, »Lugjeto od mojata tatkovina«, drama V. Naumčeskog, Stihovi za decu Vanče Nikoleskog, Stihovi Cvete Organdžijeve, »Karpoš«, dramska legenda Z. Mavrovske, »Zadruga«, pozorišni komad K. Čašule, Istoriske pripovetke Georgija Abadžijeva, »Prelom«, pripovetka Jordana Leova, »Begalci«, omladinska priča Jovana Boškovskog i Prozni fragmenti K. Čašule.

Neki od ovih radova kao što su poeme Slavka Janevskog i Ace Šopova, stihovi Volče Naumčeskog i priča Jovana Boškovskog objavljeni su u posebnim knjigama još u toku prošle godine, komad K. Čašule »Zadruga« igran je na sceni Makedonskog narodnog teatra, a u štampi se nalazi zbirka pripovedaka G. Abadžijeva.

Na našim radnim sastancima nadalje bila je izvršena analiza naše kritike, diskusija po časopisu »Nov den«, diskusija povodom Drugog kongresa, komemorativna predavanja o Otonu Župančiču i Vladimiru Nazoru, zatim diskusija o predavanju Dragana Taškovskog o »Umetničkoj slici kao subjektivnom odrazu objektivne stvarnosti«, a isto tako održana je i protestna konferencija povodom ubistava naših sunarodnika u Pragu i diskusija povodom poslednjeg plenuma Saveza književnika Jugoslavije.

Naročitu aktivnost pokazalo je naše Društvo u toku godine u pogledu književnih večeri. Broj održanih književnih večeri za ovaj period nadmašuje broj književnih večeri održanih od osnivanja Društva do njegove druge godišnje skupštine. Tako, inicijativom Društva ili uz učešće njegovih članova i kandidata održane su, u Skoplju i provinciji, književne večeri povodom Nedelje knjige, Dana republike, Dana Jugoslovenske armije, Rođendana druga Tita, Dana majke i deteta itd. Na ovim književnim večerima, zajedno sa našim piscima, uzeli su učešća i pisci iz drugih republika, što pretstavlja nesumnjiv doprinos tešnjoj saradnji pisaca naše zemlje i upoznavanju naše publike sa piscima iz ostalih bratskih republika. Masovni i radosni prijem na svima ovim književnim večerima, i pored njihove nedovoljne organizovanosti, pokazuje da će biti potrebno sa još većom aktivnošću i boljom organizacijom u tom pogledu, odgovoriti naraslom interesovanju i želji publike za bliže, neposredno upoznavanje i zbližavanje sa našim piscima. Zajedno s tim, biće potrebno u toku naredne radne godine da se organizuju književne večeri u onim mestima naše republike u kojima dosada uopšte nisu održane, a isto tako treba pojačati održavanje književnih večeri u seljačkim radnim zadrugama, na gradilištima, radnim akcijama, u većim industriskim preduzećima, pojačati i gostovanje naših pisaca u drugim republikama i obratno. Radi veće raznoobraznosti književnih večeri potrebno je da bilo Društvo bilo Klub mladih pisaca organizuje češće književne večeri mladih pisaca i početnika.

Na inicijativu Društva ili na svoju vlastitu inicijativu, postale su sve češće posete u toku godine naših članova i kandidata na radnim akcijama, kako u Skoplju, tako i u provinciji, na krupnijim građevinskim objektima, i u seljačkim radnim zadrugama. Veza sa terenom i bliže i svestranije upoznavanje naših radnih ljudi shvata se od naših pisaca kao osnovna potreba, i raznolikost koja se već javlja u našoj proznoj tematici, svakako je jedan od rezultata ovih poseta. U tom pogledu Društvo treba da organizuje sve češće individualne i kolektivne posete i što duže zadržavanje na terenu.

Književni život kod nas u toku prošle godine obogatio se jednom neobično važnom pojavom — izlaženjem omladinskog književnog časopisa »Idnina«. Ovaj časopis došao je u pravi čas da odgovori potrebi za davanje širih mogućnosti našim početnicima i mladim piscima da objavljuju svoje radove. Iako je časopis namenjen njima, povremeno učešće naših članova je potrebno, naročito u oblasti kritike i recenzije, u davanju analizatorskih osvrta na produkciju početnika i mladih. Isto tako saradnja na polju kritike i recenzije ovih početnika i mladih pisaca omogućiće tako potrebno podizanje kadrova budućih kritičara.

...U poređenju sa prošlom godinom, naša književna produkcija beleži izvesne nove uspehe. U prvom redu treba istaći nastalo oživljavanje proznog stvaralaštva. Ovo možemo s radošću da ustanovimo jer smo kao jedan od osnovnih zadataka postavili na prošloj godišnjoj skupštini upravo oživljavanje proze. Tako je u toku godine izišla iz štampe pripovetka J. Boškovskog »Begalci«, u štampi se nalaze romansirana monografija o Narodnom heroju Straši Pindžuru od K. Čašule kao i zbirka njegovih pripovedaka, a isto tako i zbirka istoriskih pripovedaka od Georgija Abadžijeva. Sem toga u »Novom denu« objavljene su pripovetke G. Abadžijeva, J. Boškovskog, K. Čašule, J. Leova, J. Kamberskog, I. Slanštanca i dr., a po prvi put objavio je prozne fragmente i Slavko Janevski. Može se reći da neke od objavljenih pripovedaka, naročito pripovetke Abadžijeva, Čašule i Janevskog pokazuju autore sa nesumnjivim pripovedačkim kvalitetima, koji vladaju dijalogom, crtaju žive likove i sposobni su da se užive u našu stvarnost. I pripovetka Jovana Boškovskog »Begalci« obeležava nesumnjiv napredak po liniji živog pripovedanja, raznolikosti izražajnih sredstava, u opisima i davanju karakterističnih psiholoških elemenata, ali Boškovski nije uspeo da izabere za svoj interesantan siže ono što je zaista najkarakterističnije za našu stvarnost i za naše ljude.

Treba istaći pokazanu aktivnost u proznoj produkciji mladih pisaca-početnika. Pripovetke koje su dosada objavljene u časopisu »Idnina« pokazuju da neki od autora, kao Cvetko Martinovski, Dimitar Solev i Branko Pendovski, imaju uslova za razvitak i što je potrebno naročito naglasiti; njihove pripovetke pokazuju ozbiljan odnos autora prema najbitnijim pojavama u našoj stvarnosti.

Kao opšta slabost u većini pripovedaka koje su objavljene u toku godine pojavljuje se preterana sklonost za davanje detaljnih i čestih opisa atmosfere u kojoj se radnja odvija, što smeta kanaliziranju dosledne razvojne linije te radnje. S druge strane, iako su se pojavile pripovetke koje zahvataju pojave iz naše savremene stvarnosti, prvenstveno na selu, još uvek pisci zaostaju iza brzih i raznovrsnih promena, kako u stvarnosti, tako i u fizionomiji naših ljudi. Druga osnovna slabost koja se provlači u dobrom delu pripovedaka jeste mehaničko, šablonsko shvatanje tipizacije junaka i strah od njihovog individualiziranja.

Na konkursu Saveza kulturno-prosvetnih društava nagrađene su jednočinke Jovana Boškovskog i Jordana Leova.

Pozitivna strana u jednočinkama Boškovskog i Leova je izbor značajnih savremenih tema, ali je izrazit publicistički karakter obeju jednočinki. Komad K. Čašule »Zadruga« bio je čitan i prodiskutovan u Društvu, gde je ukazano na njegove osnovne slabosti, koje su se još očiglednije pokazale na samoj pretstavi. Zbog neistinite i nekarakteristične obrade delova naše stvarnosti i ljudi iz naše stvarnosti, zbog toga što se radnja komada odvija skoro u potpunoj izolovanosti od nekih najbitnijih svakodnevnih pojava u našoj stvarnosti na selu, zbog neisticanja jednog od osnovnih principa našega zadrugarstva — principa dobrovoljnosti, a zbog primarnog isticanja i doslednog potenciranja sporednijih momenata ili prepreka u razvitku, s jedne strane, i idealiziranja nekih pozitivnih likova, s druge strane, komad je doživeo potpun neuspeh, a rukovodstvo našeg teatra pokazalo se krajnje nekritično jer je izabralo komad koji je samo jedan dramski pokušaj sa mnogim osnovnim slabostima, koje mogu da se otklone samo jednom dužom i temeljitijom razradom.

Pozorišni komad iz savremenog života na selu napisao je i Vasil Iljoski i on će uskoro da bude predmet diskusije u našem Društvu.

Poezija je i u toku prošle godine pokazala dobar produktivitet. Objavljena je zbirka stihova Ace Šopova »Na Gramos«, poema Slavka Janevskog »Egejska barutna bajka«, zbirka stihova Volče Naumčeskog »Viorno zname«, a isto tako i zbirka stihova za decu Vanče Nikoleskog »Kraj ognište«.

Stihovi Ace Šopova pretstavljaju siguran napredak u njegovom razvitku i u utvrđivanju njegove pesničke individualnosti. On unosi u svoje najnovije pesme raznolikost u izrazu i sižeu i upravo zbog toga treba da obeležimo kao opasnost u tom pogledu onu banaliziranu sentimentalnost oko teme tragedije našeg naroda u Jegejskoj Makedoniji, koja se primećuje u nekim pesmama iz ove njegove zbirke. Međutim, kako njegova zbirka, tako i poema Slavka Janevskog »Egejska barutna bajka«, pretstavljaju optužbu, istinitu i sugestivnu, protiv izdajničkog akta servilnog rukovodstva Grčke komunističke partije, koje je, ostajući od početka do kraja, ropski verno svojoj moskovskoj naredbodavačkoj centrali, izneverilo svoj vlastiti narod i prodalo njegovu herojsku borbu za slobodu i nezavisnost. U tom smislu oba pesnika su izvršili jedan visok patriotski i javni dug.

Zbirka stihova V. Naumčeskog u nekim pesmama nosi izraz jednog neposrednog lirizma, a u nekim stihovima se primećuju i elementi uspele pesničke slikovitosti. Ali u zbirci se teško mogu izbrojati celovito izgrađene pesme i vidi se jasno da osećanja pesnika nisu u skladu sa njegovom jasnom i logičnom mišlju, što znači da je u toj poeziji pojačana doza emocionalne stihijnosti.

Zbirka Vanče Nikoleskog »Kraj ognište« sadrži više pesama koje pretstavljaju prepeve iz narodne poezije, ali se teško može da otkrije u njima neki autorov stvaralački elemenat.

Neosporna je činjenica da još uvek u oblasti poezije imamo najsigurnije razvojne korake u našoj književnosti. Primećuje se raznovrsnost tematike, težnja ka raznolikosti metrike i ritma, težnja za savršenijim postignućima u formi. Imamo već pesnike, kao što su Blaže Koneski, Slavko Janevski Aco Šopov, sa utvrđenim stvaralačkim crtama u svojoj poeziji. Neki od mlađih pesnika kao Srbo Ivanovski i Gane Todorovski u nekim pesmama značajno su nadrasli svoje ranije početničke pesme. Dobra je pojava kod njih i kod nekih drugih naših pesnika što pokazuju stremljenje za pesničko izražavanje i nekih intimnih osećaja i misli iz duševnog života našeg savremenog čoveka, i već postižu dobre rezultate u tom pravcu. Ali hoću da podvučem da bi svako skretanje po liniji subjektivističkog u tom pogledu izolovanje od stvarnosti označavalo opasno skretanje od realističkog razvitka i socijalističkog duboko idejnog karaktera naše književnosti.

U toku godine napisani su scenariji za dokumentarne filmove od K. Čašule i B. Bojadžiskog a objavljen je odlomak iz scenarija za umetnički film od J. Leova. No to je samo početak, a potreban je uporniji rad s obzirom na narasle potrebe našeg filma.

Bilo je pomenuto i dosad da naša kritika u toku prošle radne godine zaostaje iza produktiviteta ostalih književnih rodova. Dok je ranije kritika redovno beležila naše književne pojave i blagovremeno reagovala po nizu pitanja u vezi sa razvitkom naše proze, drame i poezije, danas, kada je ona pozvana da obeležava sigurne smernice za oslobođenje od dogmatizma, za reviziju niza »vrednosti«, za blagovremeno signaliziranje na eventualne opasnosti, zatim primetnu pasivnost na tom polju. Pred našim dosadašnjim radnicima na tom polju stoji otvoreno pitanje njihovog aktiviziranja, a zajedno s tim pred Društvom književnika i redakcijom »Novog dena«, stoji pitanje aktivizacije i drugih naših pisaca u toj oblasti. To je naročito važno kada se radi ne toliko o analizatorskim kritičkim osvrtima, koliko o kratkim recenzentskim prikazima.

Zaključujući, smatram za potrebno da naglasim kao osnovne pretstojeće zadatke nove uprave: potrebu aktivnosti u ideološkom radu Društva, u organizovanju predavanja i diskusija po pitanjima iz oblasti marksističke teorije književnosti i marksističke estetike; predavanja, diskusije i razmenu iskustava u vezi sa raznostranim zahvatom i odrazom naše stvarnosti u našim delima; potrebu za sistematskim i temeljnim rasvetljavanjem revizionističke i nacionalističke suštine zvaničnih informbiroovskih stavova u vezi sa književnim stvaralaštvom i uopšte potrebu za širom i plodnijom aktivizacijom pisaca u borbi koju predvodi naša Partija na čelu sa drugom Titom, za odbranu markističko-lenjinističkih principa od savremenog informbiroovskog revizionizma.

Referat druga Mitreva pobudio je vrlo živu diskusiju u kojoj je učestvovao veći broj članova i kandidata Društva.

Na kraju skupštine izabrana je nova uprava Društva književnika Makedonije u koju su ušli Kole Čašule, kao pretsednik, Vasil Iljoski, kao potpretsednik, Jovan Boškovski, kao sekretar i Aco Šopov, kao član uprave.

Sa skupštine su poslati pozdravni telegrami drugu Titu, Lazi Koliševskom i Savezu književnika Jugoslavije.

PISMO VENKA MARKOVSKOG

»Nova Makedonija« donosi pismo makedonskog pesnika Venka Markovskog povodom lažnih vesti koje se o njemu šire u Bugarskoj preko štampe i radija. U pismu se kaže:

»Ne odgovaraju istini tvrđenja bugarske štampe i radija da se nalazim u zatvoru, da sam mučen i zlostavljan, da sam ostavljen bez sredstava za život i da mi je onemogućeno lečenje.

Ja se ne nalazim u zatvoru, već zajedno sa svojom porodicom živim potpuno slobodno. Od strane narodnih vlasti nikad mi nije ograničavana lična sloboda i slobodno kretanje. Prema tome nije tačno da se nalazim u domaćem zatvoru.

Zajedno sa mojom porodicom živim potpuno slobodno. Imam stan u ulici Vladimira Majakovskog broj 3.

Omogućeno mi je lečenje i po mojoj ličnoj želji redovno me leči vanredni profesor skopskog Medicinskog fakulteta dr Muratovski.

I pored toga što sam dve i po godine bolestan i nisam na poslu, još uvek držim svoju funkciju prosvetnog savetnika »prosvetnog dela«, i do danas sam dobijao sve prinadležnosti koje mi pripadaju. Pored toga, 27 marta 1950 godine dobio sam pomoć od 30.000 dinara od Ministarstva za nauku i kulturu. Isto tako dobio sam pomoć od 10.000 dinara od Saveza književnika i 15.000 dinara od Narodnog teatra za prevod opera«.

BIBLIOGRAFIJA

Svetolik Ranković: Seoska učiteljica, roman. Državno izdavačko preduzeće Hrvatske, Zagreb 1950, latinicom, str. 204, cena 50 din.

Fran Mažuranić: Mladost-radost. Izdavač Zora, Državno izdavačko poduzeće Hrvatske, Zagreb 1950, latinicom, str. 93, cena 21 din.

Josip Kosor: Izabrane pripovjesti. Suvremeni hrvatski pisci, Državno izdavačko poduzeće Hrvatske, Zagreb 1950, latinicom, str. 279, cena 83 din.

August Cesarec: Bjegunci, roman. Izabrana dela Augusta Cesarca, knjiga sedma, Državno izdavačko poduzeće Hrvatske, Zagreb 1950, latinicom, str. 289, cena 72 din.

Luka Perković: Skrinja, novele. Izdavač Zora, Državno izdavačko poduzeće Hrvatske Mala biblioteka, Zagreb 1950, latinicom, str. 59, cena 11 din.

Anton Ingolič: Na prelomu, novele. Državno izdavačko poduzeće Hrvatske, Narodna knjižnica, Zagreb 1950, latinicom, str. 89, cena 19 dinara.

Josip Pavličić: Zapisi o detinjstvu. Izdavač Zora, Državno izdavačko poduzeće Hrvatske, Zagreb 1950, latinicom, str. 49, cena 12 din.

Oto Šolc: Noć, poema. Izdavač Zora, Državno izdavačko poduzeće Hrvatske, Zagreb 1950, latinicom, str. 65, cena 18 din.

Ivan Ivanji: Živeću uvek prolećem, pesme, Izdanje »Nopok«, Beograd 1950, ćirilicom, str. 54, cena 20 din.

Redakcioni odbor

Jovan Popović, Čedomir Minderović, Marijan Jurković, Ivan Potrč, Vjekoslav Kaleb, Isak Samokovlija, Janko Đonović i Dmitar Mitrev

PRETPLATA ZA KNJIŽEVNE NOVINE
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara.
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara
Rukopisi se ne vraćaju.
Broj čekovnog računa 1-2060378
Poštanski fah 617

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska broj 7 — Štamparija »Borba« Beograd, Kardeljeva 21.